

केंद्रीय विद्यालय गुणपुर (Kendriya Vidyalaya Gunupur)
शरदकालीन अवकाश गृहकार्य (Autumn Break Homework)
कक्षा 10 – हिंदी (पाठ्यपुस्तक: क्षितिज- एवं कृतिका) | सत्र: 2026-27

मुख्य विषय (Theme): बोर्ड परीक्षा उन्मुख अभिव्यक्ति, आंचलिक संस्कृति एवं विश्लेषण

 सामान्य निर्देश (General Instructions):

- सभी कार्य साफ़, सुंदर और स्पष्ट लिखावट में करें।
- गतिविधियाँ (Activities) चित्र, क्राफ्ट या रंगीन स्केच पेन की सहायता से आकर्षक बनाएँ।
- A4 साइज़ शीट / स्क्रेप बुक का उपयोग करें।
- यह कार्य आपकी रचनात्मकता (Creativity), विषय-समझ और प्रयोगात्मक अधिगम पर आधारित है।

गतिविधि 1: 'कृतिका' – 'माता का अंचल' पर आधारित 'मेरी बचपन की यादें' (Photo Scrapbook)

'माता का अंचल' (शिवपूजन सहाय) पाठ में आंचलिक जीवन और बचपन के खेलों का सजीव चित्रण है। अपने बचपन के 4-5 चित्रों को स्क्रेप बुक में चिपकाकर उन पलों का वर्णन पाठ की शैली में ग्रामीण/लोक शब्दावली के साथ 200 शब्दों में करें।

गतिविधि 2: 'क्षितिज' – 'काव्य-चित्रण एवं रसास्वादन' (Poetry Analysis Flip-Book)

क्षितिज भाग-2 के काव्य खंड (जैसे 'सूरदास के पद' या 'राम-लक्ष्मण-परशुराम संवाद' या 'उत्साह/अट नहीं रही है') में से अपनी पसंदीदा कविता पर एक 'फ्लिप-बुक' (Flip-Book) बनाएँ। इसमें: (1) कविता का मूल भाव, (2) काव्य सौंदर्य (अलंकार, छंद, भाषा-शैली), (3) कविता का चित्रात्मक रूप प्रदर्शित करें।

गतिविधि 3: 'बोर्ड परीक्षा विशेष – ई-पत्रिका/पोर्टफोलियो प्रोजेक्ट'

(क) 'क्षितिज' के गद्य पाठों ('नेताजी का चश्मा', 'बालगोबिन भगत') के नैतिक मूल्यों पर आधारित 250 शब्दों का अनुच्छेद।
(ख) समसामयिक विषय (जैसे 'डिजिटल युग में मानवीय संवेदनाएँ' या 'पर्यावरण और हम') पर एक औपचारिक पत्र एवं 50 शब्दों का विज्ञापन लेखन तैयार करें।

केंद्रीय विद्यालय गुणपुर- आपकी शरदकालीन छुट्टियाँ आनंदमय और ज्ञानवर्धक हों!

Kendriya Vidyalaya GUNUPUR
Class –VI Autumn homework
Social Science (Code – 087)

1. Collect one set of previous years' question papers for each chapter from the school (located below the interactive panel).
2. Write the answers on separate A4-size sheets of your own.
3. Arrange and staple the answer sheets properly, mentioning the chapter name on each set.
4. Submit all the completed answer sheets on the first day after the autumn break.
5. Marks will not be awarded for this practice, but submission of the homework is compulsory.

- 1. The rise of Nationalism in Europe**
- 2. Mineral and energy resources**
- 3. Money and credit**
- 4. Outcomes of democracy**

List of Experiments - CBSE Class 10 Science

1. **A.** Finding the pH of the following samples by using pH paper/universal indicator: (*Unit I*)
 - a) Dilute Hydrochloric Acid
 - b) Dilute NaOH solution
 - c) Dilute Ethanoic Acid solution
 - d) Lemon juice
 - e) Water
 - f) Dilute Hydrogen Carbonate solution**B.** Studying the properties of acids and bases (HCl & NaOH) on the basis of their reaction with: (*Unit I*)
 - a) Litmus solution (Blue/Red)
 - b) Zinc metal
 - c) Solid sodium carbonate
2. Performing and observing the following reactions and classifying them into: (*Unit I*)
 - a) Combination reaction
 - b) Decomposition reaction
 - c) Displacement reaction
 - d) Double displacement reaction
 - Action of water on quicklime
 - Action of heat on ferrous sulphate crystals
 - Iron nails kept in copper sulphate solution
 - Reaction between sodium sulphate and barium chloride solutions
3. Observing the action of Zn, Fe, Cu and Al metals on the following salt solutions: (*Unit I*)
 - a) ZnSO_4 (aq)
 - b) FeSO_4 (aq)
 - c) CuSO_4 (aq)
 - d) $\text{Al}_2(\text{SO}_4)_3$ (aq)
 - Arranging Zn, Fe, Cu and Al (metals) in the decreasing order of reactivity based on the above result.
4. Studying the dependence of potential difference (V) across a resistor on the current (I) passing through it and determining its resistance. Also plotting a graph between V and I. (*Unit IV*)
5. Determination of the equivalent resistance of two resistors when connected in: (*Unit IV*)
 - Series
 - Parallel
6. Preparing a temporary mount of a leaf peel to show stomata. (*Unit II*)
7. Experimentally show that carbon dioxide is given out during respiration. (*Unit II*)

8. Study of the following properties of acetic acid (ethanoic acid): (*Unit I*)
 - a) Odour
 - b) Solubility in water
 - c) Effect on litmus
 - d) Reaction with Sodium Hydrogen Carbonate
9. Study of the comparative cleaning capacity of a sample of soap in soft and hard water. (*Unit I*)
10. Determination of the focal length of: (*Unit III*)
 - a) Concave mirror
 - b) Convex lens by obtaining the image of a distant object
11. Tracing the path of a ray of light passing through a rectangular glass slab for different angles of incidence. Measure the angle of incidence, angle of refraction, angle of emergence and interpret the result. (*Unit III*)
12. Studying
 - a) Binary fission in *Amoeba*, and
 - b) Budding in *Yeast* and *Hydra* with the help of prepared slides. (*Unit II*)
13. Tracing the path of the rays of light through a glass prism. (*Unit III*)
14. Identification of the different parts of an embryo of a dicot seed (*pea, gram or red kidney bean*). (*Unit II*)

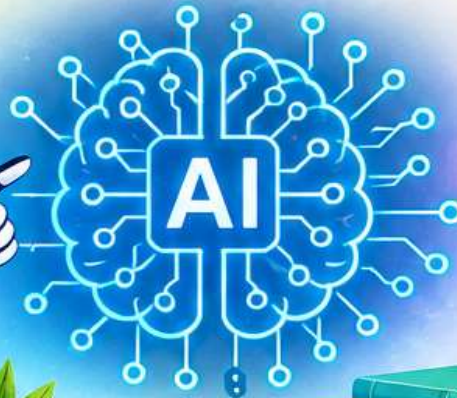
KENDRIYA VIDYALAYA GUNUPUR

Autumn Break Holiday Home Work

Subject :
ARTIFICIAL INTELLIGENCE

Subject Teacher :
Chandra Sekhar Sahu

Machine
Learning

Robotics

Data
Science

Automation

KENDRIYA VIDYALAYA SANGATHAN
Class X
Artificial Intelligence(Subject Code-417)

Max. Time : 2 Hours

Max.Marks:50

General Instructions:

1. Please read the instructions carefully.
2. This Question Paper consists of 21 questions in two sections: Section A & Section B.
3. Section A has Objective type questions whereas Section B contains Subjective type questions.
4. Out of the given (5 + 16 =) 21 questions, a candidate has to answer (5 + 10 =) 15 questions in the allotted (maximum) time of 2 hours.
5. All questions of a particular section must be attempted in the correct order.

6. SECTION A - OBJECTIVE TYPE QUESTIONS (24 MARKS):

- i. This section has 05 questions.
- ii. Marks allotted are mentioned against each question/part.
- iii. There is no negative marking.
- iv. Do as per the instructions given.

7. SECTION B – SUBJECTIVE TYPE QUESTIONS (26 MARKS):

- i. This section has 16 questions.
- ii. A candidate has to do 10 questions.
- iii. Do as per the instructions given.
- iv. Marks allotted are mentioned against each question/part.

Q1		
i	What is the term used for a collection of words and phrases used in a language? a) Grammar b) Lexicon c) Syntax d) Vocabulary	1
ii	Which of the following is an example of effective time management? a) Procrastinating until the deadline b) Setting priorities and creating a schedule c) Multitasking without focus d) Working without breaks	1
iii	What does the term "protocol" refer to in computer networking? a) A type of hardware device b) A set of rules for data communication c) A software application d) A storage device	1
iv	Rahul started a small online business selling handmade crafts. Initially, he worked from home and managed everything himself. After two years, his business grew, and he hired five employees and opened a small workshop. Now he plans to expand to other cities. Which entrepreneurial stage is Rahul currently in? a) Enter b) Survive c) Grow d) Retire	1
v	Which of the following actions contributes to reducing carbon footprint? a) Using plastic bags regularly b) Keeping lights on when not needed c) Using public transportation d) Wasting water	1
vi	Active listening involves: a) Interrupting the speaker frequently b) Paying full attention and responding appropriately c) Thinking about your response while the other person is speaking	1

	d) Looking at your phone while someone is talking	
Q2	Answer any 5 out of the given 6 questions (1 × 5 = 5 marks)	
i	Which stage of the AI Project Cycle involves collecting information from reliable and authentic sources? a) Problem Scoping b) Data Acquisition c) Data Exploration d) Modeling	1
ii	Assertion (A): Statistical Data is a domain of AI that collects and analyzes numerical data to derive meaningful insights. Reason (R): The information extracted through statistical data can be used to make informed decisions. a) Both A and R are correct, and R is the correct explanation of A b) Both A and R are correct, but R is not the correct explanation of A c) A is correct, but R is incorrect d) A is incorrect, but R is correct	1
iii	A medical diagnosis system uses an AI algorithm that was trained only on data from patients in urban hospitals. When deployed in rural areas, it gives inaccurate diagnoses for conditions common in rural populations. What is the most likely reason for this issue? a) The algorithm was not trained properly b) The training data lacked diversity and representation from rural populations c) The rural patients provided incorrect information d) The algorithm is too complex	1
iv	_____ is the stage in the AI Project Cycle where you set goals and define the problem you want to solve. a) Data Acquisition b) Problem Scoping c) Data Exploration d) Modeling	1
v	Which ethical framework focuses specifically on healthcare and life sciences? a) Rights-based framework b) Bioethics c) Utility-based framework d) Virtue-based framework	1
vi	State True or False: Computer Vision is a superset of Image Processing, while Image Processing is a subset of Computer Vision	1
Q3	Answer any 5 out of the given 6 questions (1 × 5 = 5 marks)	
i	An AI-powered agricultural monitoring system fails to detect pest infestations in crops, resulting in crop damage. Which AI domain should be enhanced to improve this system? a) Natural Language Processing b) Statistical Data c) Computer Vision d) Recommendation Systems	1

ii	In a dataset of students, which of the following represents a feature? a) The entire dataset b) A column like "Age" or "Grade" c) A single student's record d) The number of rows in the dataset	1
iii	In a disease detection system, out of 500 people tested, 100 actually have the disease. The system correctly identifies 80 people as having the disease but also incorrectly identifies 40 healthy people as having the disease. What is the precision of the system? a) 0.67 b) 0.80 c) 0.75 d) 0.50	1
iv	Assertion (A): In supervised learning, the model is trained using labeled data where both input features and corresponding output labels are provided. Reason (R): Supervised learning helps the model learn patterns from examples and then predict outputs for new, unseen data. a) Both A and R are correct, and R is the correct explanation of A b) Both A and R are correct, but R is not the correct explanation of A c) A is correct, but R is incorrect d) A is incorrect, but R is correct	1
v	Identify the Computer Vision application shown: An app that recognizes text from images and converts it into editable text. a) Facial Recognition b) Object Detection c) Optical Character Recognition (OCR) d) Face Filters	1
vi	Count and write the number of tokens in the sentence: "Machine learning enables computers to learn from data and improve their performance over time."	1
Q4	Answer any 5 out of the given 6 questions (1 × 5 = 5 marks)	
i	What is the primary purpose of ethical frameworks in AI development? a) To increase profit margins b) To ensure that AI makes morally acceptable choices c) To reduce development time d) To simplify coding	1
ii	Statement 1: In supervised learning, the model is trained on labeled data where both input and output are known. Statement 2: In unsupervised learning, the model discovers patterns and relationships in unlabeled data on its own. Which of the following is correct? a) Both Statement 1 and Statement 2 are correct. b) Both Statement 1 and Statement 2 are incorrect. c) Only Statement 1 is correct. d) Only Statement 2 is correct.	1
iii	A company is using an AI model to evaluate job candidates based on four attributes. Each attribute has a weight: Previous Experience: weight = 0.4, value = 1 Education Level: weight = 0.3, value = 1 Technical Skills: weight = 0.2, value = 0 Communication Skills: weight = 0.1, value = 1 A bias value of 0.2 is added.	1

	The formula used is: $y = w_1x_1 + w_2x_2 + w_3x_3 + w_4x_4 + (1 \times b)$ What will be the value of y for the given scenario? a) 0.8 b) 1.0 c) 1.2 d) 1.4	
iv	What is the main disadvantage of evaluating a model using the same data it was trained on? a) It saves time b) It may lead to overfitting and overly optimistic results c) It reduces computational requirements d) It ensures better accuracy	1
v	In a grayscale image, what does a pixel value of 0 represent? a) White b) Black c) Gray d) Transparent	1
vi	Which NLP application automatically identifies whether a customer review is positive, negative or neutral? a) Machine Translation b) Sentiment Analysis c) Text Classification d) Keyword Extraction	1
Q5	Answer any 5 out of the given 6 questions (1 × 5 = 5 marks)	
i	You are deciding whether to donate to a charity helping children in your city or a charity helping children in a distant country. Which ethical principle might unconsciously influence your decision? a) Location of the recipient b) Color of the charity's logo c) Temperature on donation day d) Font used in the charity's brochure	1
ii	A model predicted a house would sell for ₹5,20,000, but it actually sold for ₹6,00,000. What is the error rate of this prediction (rounded to three decimal places)? a) 0.133 b) 0.154 c) 0.120 d) 0.180	1
iii	The Computer Vision task that involves identifying what objects are present in an image and determining their exact location with bounding boxes is called: a) Image Classification b) Image Segmentation c) Object Detection d) Feature Extraction	1
iv	_____ is the outcome when the model wrongly predicts the positive class as negative class.	1
v	Which type of chatbot requires advanced language processing capabilities, can learn from conversations, and provides more sophisticated responses? a) Script Bot b) Smart Bot c) Rule-based Bot d) Simple Bot	1
vi	In text processing, what is the difference between stemming and lemmatization? a) Stemming always produces meaningful words, lemmatization may not b) Lemmatization produces meaningful words, stemming may not c) Both produce the same results d) Stemming is slower than lemmatization	1

SECTION B: SUBJECTIVE TYPE QUESTIONS

Answer any 3 out of the given 5 questions on Employability Skills (2 × 3 = 6 marks)

Answer each question in 20 – 30 words.

Q6	What is self-awareness? Why is it important for personal development?	2
Q7	List any four characteristics of an effective communicator.	2
Q8	Explain two ways in which strong ICT skills can help students in their academic journey	2
Q9	Priya runs a small bakery business. Every morning, she plans the day's production, manages inventory, assigns tasks to her staff, and ensures quality control. She also handles customer complaints personally and looks for ways to improve her products. From the paragraph, identify and explain two entrepreneurial skills that Priya demonstrates.	2
Q10	What is E-waste? Mention any two ways to properly dispose of or manage E-waste	2

Answer any 4 out of the given 6 questions in 20 – 30 words each (2 × 4 = 8 marks)

Q11	Briefly explain the Data Exploration and Modeling stages of the AI Project Cycle	2
Q12	Differentiate between the following: a) Artificial Intelligence (AI) and Machine Learning (ML) b) Labeled data and Unlabeled data	2
Q13	What is reinforcement learning? How is it different from supervised learning?	2
Q14	Explain the train-test split in model evaluation. Why is it necessary to split the data?	2
Q15	What is the difference between RGB images and grayscale images? Give one example of where each type is commonly used.	2
Q16	Identify the NLP stage and explain: Before: "the students are going to school tomorrow" After: "The students are going to school tomorrow."	2

Answer any 3 out of the given 5 questions in 50– 80 words each (4 × 3 = 12 marks)

Q17	Read the case study below and answer the following questions: A technology company developed an AI-powered hiring system to screen job applications. The algorithm was trained on data from the company's past 10 years of hiring decisions. However, the system started rejecting qualified female candidates for technical positions, even when they had the same or better qualifications than male candidates. Upon investigation, it was discovered that the company had historically hired more men for technical roles, and this bias was reflected in the training data. The AI system learned and amplified this bias, leading to discriminatory outcomes. Questions: a) Identify two reasons why the algorithm produced biased results. b) Suggest two principles from the bioethics framework that could help address this problem and explain how they apply	4
-----	---	---

Q18	a) What is unsupervised learning? b) Name and explain the two main categories of unsupervised learning. c) Provide one real-world example for each category	4
Q19	Identify the type of Machine Learning (ML) or Deep Learning (DL) model/application being used in the following scenarios: a) An e-commerce website recommends products based on grouping customers with similar purchasing behavior, without any predefined categories. b) A bank uses an AI system to detect fraudulent transactions by training it on historical data labeled as "fraudulent" or "legitimate." c) A robot learns to navigate a maze by trying different paths and receiving rewards when it gets closer to the exit. d) A neural network identifies and classifies different types of animals in wildlife camera footage	4
Q20	Read the following paragraph and answer the questions that follow: A school tested an AI model to predict whether students would need extra tutoring based on their mid-term exam scores. Out of 200 students: 60 students actually needed tutoring (Positive class) 140 students did not need tutoring (Negative class) The model's predictions were: Correctly identified 45 students who needed tutoring Correctly identified 100 students who did not need tutoring Incorrectly predicted 40 students would need tutoring (but they didn't) Incorrectly predicted 15 students would not need tutoring (but they did) Questions: a) Draw the confusion matrix based on the above information. b) Calculate the accuracy of this classification model. Show your working. c) Calculate the precision for the positive class (students needing tutoring).	2 1 1
Q21	Read the following three documents and answer the questions that follow: Document 1: "AI is transforming education" Document 2: "Students love learning AI" Document 3: "Teachers and students use AI tools" After performing basic text pre-processing (removing punctuation, converting to lowercase, and tokenizing), the documents become: Document 1: [ai, is, transforming, education] Document 2: [students, love, learning, ai] Document 3: [teachers, and, students, use, ai, tools] Questions: a) Create the dictionary (vocabulary) of unique words from all three documents. b) Construct the document vector for Document 2 using the Bag of Words approach. c) Explain what information the document vector provides. d) Calculate the Document Frequency (DF) for the word "ai"	4

ARTIFICIAL INTELLIGENCE PORTFOLIO

- Artificial Intelligence and the Future of Humanity
- Artificial Intelligence: Opportunities and Challenges
- AI, Privacy and Data Security
- Ethical Issues in Artificial Intelligence
- Generative AI: Changing the Way We Work and Learn

ENGLISH LANGUAGE AND LITERATURE - Code No. 184
SAMPLE QUESTION PAPER
CLASS-X- (2026-27)

Time allowed: 3 Hrs.

Maximum Marks: 80

General Instructions:

Read the instructions carefully and follow them:

1. This question paper comprises 11 questions. All questions are compulsory.
2. The question paper contains THREE sections –
Section – A: Reading Skills
Section – B: Grammar and Creative Writing Skills
Section – C: Literature Textbook
3. Attempt questions based on specific instructions for each Part.

SECTION A
READING SKILLS

(20 marks)

1. Read the following passage.

10

- (1) Have you ever really looked at a toy store shelf and wondered what you're actually looking at? Rows upon rows of plastic products—bright, shiny, and visually appealing. We barely question them anymore. But here's a question worth asking: does the type of toy we choose really matter? The answer might surprise you. It turns out that choosing between a conventional plastic toy and an eco-friendly alternative is about far more than just grabbing something off the shelf.
- (2) Let's be honest—plastic toys are everywhere. They've been the default choice for generations, and there's a reason: they're affordable, they're designed to grab attention, and they work. However, what exactly are we getting when we buy a mass-produced plastic toy? Often, we're getting something made with chemicals like BPA* and lead, substances that make manufacturing cheaper. These aren't just abstract risks floating in the background. They're real concerns that affect real people, especially children who interact with these toys daily.
- (3) This is precisely why eco-friendly toys matter so much. Crafted from organic cotton, sustainable wood, and recycled materials, they ask a fundamental question: what if toys could be safe, engaging, and environmentally responsible all at once? When we choose these alternatives, we're not just buying a toy—we're making a statement about what we value.
- (4) Ever noticed how a wooden block can keep a child entertained for hours, while some plastic gadget loses its appeal in minutes? There's a reason for that. Eco-friendly toys often engage children's minds differently. Natural materials offer something special—rich textures, varied tactile experiences, and a kind of sensory richness that engages the brain in deeper ways. A wooden building set doesn't just entertain; it challenges children to think, problem-solve, and create. It demands imagination in a way that pre-programmed, plastic alternatives never can.

- (5) Think about the typical lifespan of a plastic toy. It breaks, it ends up in landfills, and it's replaced. Eco-friendly toys, however, are designed to survive. They're built to last years, to be passed along, to become keepsakes rather than waste. This durability speaks volumes about the difference between toys made purely for profit and toys made with purpose.
- (6) Ultimately, the choice between conventional and eco-friendly toys reflects something deeper: how we think about consumption itself. Do we want a world where toys are disposable trinkets, or do we want objects that matter—that are safe, engaging, and kind to the planet? It's not just about toys. It's about the choices we make every single day and what those choices say about who we are and what kind of future we're building.

*BPA: Bisphenol A, a chemical used primarily in the production of plastic items

Created for academic usage / 435 words

Answer the following questions, based on the passage above.

- I In Paragraph 1, what does the phrase 'rows upon rows of plastic products' emphasise? 1
- II Complete the following with the correct option from the two given. 1
- When the writer says, 'These aren't just abstract risks floating in the background', he refers to _____. (paragraph 2)
- (a) the potential health hazards present in mass-produced plastic toys that consumers often ignore or are unaware of.
- (b) the general concerns about toy safety that exist in society but don't directly affect individual purchasing decisions.
- III The writer mentions, 'organic cotton, sustainable wood, and recycled materials' in paragraph 3. 1
- Which of the following is an example of 'recycled material'?
- A. Hand spun clothes certified by environmental organisations
- B. Cotton grown without pesticides or synthetic fertilisers
- C. Plastic bottles processed and converted into shoes
- D. Wood treated with chemical preservatives to extend lifespan
- IV In paragraphs 2 and 3, the writer contrasts the characteristics of plastic toys with eco-friendly toys. 2
- What does this comparison reveal about the writer's perspective on consumer responsibility?
- V Identify whether the following statement is True or False. (Paragraph 4) 1
- The sensory richness of eco-friendly toys primarily enhances children's entertainment value rather than their cognitive development.

- VI Complete the analogy by selecting one of the two correct options (a) or (b). 1
disposable trinkets: landfills:: _____ : _____
(a) eco-friendly toys: environmental responsibility
(b) meaningful keepsakes: future generations
- VII Read the statements (i–v) given below and select the option that correctly classifies 1
them as Facts (F) or Opinions (O).
(i) BPA and lead are used in the production of mass-produced plastic toys.
(ii) Plastic toys are affordable and attractive, which makes them popular.
(iii) Eco-friendly toys are designed to survive longer and are not discarded as waste.
(iv) Wooden toys engage children's minds in deeper and more meaningful ways than plastic toys.
(v) The choice between plastic and eco-friendly toys is about mindful consumption.
A. (i) O (ii) O (iii) F (iv) F (v) O
B. (i) F (ii) F (iii) O (iv) O (v) F
C. (i) O (ii) F (iii) F (iv) O (v) O
D. (i) F (ii) O (iii) F (iv) O (v) O
- VIII What might be the author's purpose of asking rhetorical questions** throughout the 2
passage?

**** a figure of speech in which questions are asked for a reason other than to get an answer**

2. Read the following passage.

10

- (1) A 2023 report found that 'audio routines' have become a mainstay in people's daily lives. Unlike traditional content, audio-based experiences offer a hands-free and eyes-free experience, allowing individuals to stay entertained or absorb information outside the confines of a screen or paper book. The audiobooks market in India is also witnessing intense growth, fuelled by the rapid adoption of smartphones and a rising preference for convenient, on-the-go content consumption.
- (2) A survey found that half of audiobook listeners spend between 1-4 hours per week listening to audiobooks and 33% spend 5-10 hours a week. When asked in which scenarios they're most likely to hit play on an audiobook, commute was the most popular choice. 63% said they listen to audiobooks while on the go, 54% while completing household chores and 44% while relaxing or falling asleep. 56% of the listeners generally prefer to listen to fiction over non-fiction books.
- (3) 67% of audiobook listeners say they read more with audiobooks compared to books in traditional text format. When integrated into daily routines, audiobooks serve as a channel for more people to enjoy literature, accommodating those with the busiest of schedules.
- (4) The audiobook format also offers a user-friendly format that enables a diverse population, including individuals with physical or neurological limitations to have access to literature. Additionally, it serves as a valuable resource for individuals with attention span difficulties, allowing them to engage with books despite the challenges of sitting down and maintaining a focus on reading.

Created for academic usage / 253 words

Answer the following questions, based on the passage above.

- I Complete the sentence by selecting the correct option from those given in the bracket. 1
The word 'mainstay' as used in Paragraph 1 suggests that audiobooks have _____.
(overpowered people's lives/ become a support in people's lives)
- II What does relationship between smartphone adoption and audiobook suggest about 1
consumer preferences? (Paragraph 1)
- III Select the option that is true for the assertion and reason given below. 1
Assertion: The most preferred scenario for listening to audiobooks is when travelling.
Reason: During travel, listeners struggle with short attention span problems.
A. Both assertion and reason are true, and the reason is the correct explanation.
B. Both are true, but the reason is not the correct explanation.
C. The assertion is true, but the reason is false.
D. The assertion is false, but the reason is true.
- IV Choose the correct option to complete the sentence. 1
All of the following are mentioned in paragraph 2 EXCEPT—
A. 50% of audiobook listeners spend between one and four hours weekly listening to audiobooks.
B. A little more than half of the audiobook listeners prefer fiction over non-fiction content.
C. Approximately 30% percent of listeners spend less than one hour weekly listening to audiobooks.
D. Audiobooks have made it possible for people to appreciate literature.
- V Compare the preference for fiction (56%) versus non-fiction in audiobooks. What 2
might this suggest about listener expectations? (Paragraph 2)
- VI Complete the sentence suitably. (Paragraph 3) 1
Audiobook adoption has worked well for people with busy lifestyles because _____.
- VII Identify the phrase from paragraph 4 that indicates that everyone would find 1
audiobooks easy and comfortable.
- VIII A student with reading difficulties wants to complete his reading assignments in 1
school. Why would an audio book option be an advantage? (Paragraph 4)
- IX Suggest one reason why the title, 'Rise of Audiobooks: Transforming Reading' is a 1
suitable title for the passage.

GRAMMAR

3. Complete **any ten** of the twelve following tasks, as directed.
- I Fill in the blank with the correct option to complete the opening line of a formal email: 1
 Dear Ms. Sharma,
 We are writing to confirm that your application for the scholarship programme
 _____ by our selection committee last week.
- A. has been reviewed
 B. was reviewed
 C. has been reviewing
 D. will be reviewed
- II Report the doctor's statement. 1
 Doctor: "You should reduce your sugar intake and exercise regularly."
- III Fill in the blank by choosing the correct option to complete the official notice: 1
 Notification to All Students,
 Please note that _____ applicants who have submitted incomplete forms are required to resubmit their documents by Friday.
- A. these B. those
 C. this D. that
- IV Read Isha's statement to her class teacher about missing school: 1
 "I was absent yesterday because I had to visit the dentist for my regular check-up."
 Report Isha's statement by completing the following sentence:
 Isha explained that _____.
- V Identify and correct the error in the given line from a technical report: 1
 Neither the software developers nor the project manager were aware of the compatibility issues.
Error	Correction
- VI Select the correct option to complete the given sentence from the school's safety policy: 1
 All students _____ wear their identification badges at all times while on campus premises.
- A. might B. could
 C. must D. may

- VII The given question has an error. Select the option that correctly identifies the error and the correction. 1
What among these books have you read before?

No.	Error	Correction
A.	What	Which
B.	among	between
C.	these	this
D.	have	has

- VIII Juhi asked her friend the following question: 1
"Are you prepared for the mathematics test next week?"
Report it correctly to complete the following sentence.
Juhi asked her friend _____.

- IX Choose the correct option to fill in the blank. 1
Saira was disappointed when she saw there was _____ food left to serve the guests.
A. few B. least
C. any D. little

- X Identify the error and suggest the correction. 1
Each of the participants in the Science Fair have been given a set of guidelines to follow during the competition.

Error	Correction

- XI Fill in the blank to complete the teacher's advice by choosing the correct options from those given in brackets. 1
If you practice regularly, you _____ win the quiz competition next month.
(might / must)

- XII Fill in the blanks with the correct form of the verb given in the brackets from a travel blog. 1
This hill station _____ (lose) its natural beauty since the last time I saw it.

WRITING

NOTE: All details presented in the questions in writing section are imaginary and created for assessment purpose.

- 4 A. You are Maya Nair, a concerned resident of Green View Colony, Guwahati. You feel that your colony lacks adequate recreational and community spaces for residents of all age groups. The existing facilities are insufficient. Write a letter to the Secretary of your Resident Welfare Association (RWA) in 120 words, highlighting the need for establishing a community centre in the colony explaining how it will benefit the residents. 5

OR

4 B. You are Nandan Banerjee, a concerned citizen. Write a letter to the Editor of a local daily raising concern over the open burning of hospital and domestic waste in your city. Draw attention to its serious health implications, the need for scientific waste disposal practices and public awareness. **5**

5 A. Read the product details mentioned on an e-commerce website for a student study desk organiser. **5**

- ⇒ Multi-compartment storage with dedicated slots for books, stationery, and digital devices
- ⇒ Eco-friendly bamboo wood construction with non-toxic finish
- ⇒ Adjustable shelves to accommodate different item sizes
- ⇒ Compact yet spacious design suitable for a small room space
- ⇒ Anti-slip base prevents sliding on smooth surfaces
- ⇒ Available in natural wood and light oak finishes
- ⇒ Backed by a 5-year durability guarantee

Now, analyse why this desk organiser would be a good purchase for students. Write an analytical paragraph in about 120 words, considering factors such as its sustainability, organisational efficiency, optimal use of space, functionality, and student appeal.

OR

5 B. Vikram, a student of Grade X, has been offered the position of President of his school's Debate Club, which requires 5-7 hours weekly commitment. Study the SWOT notes and write an analytical paragraph in 100-120 to evaluate whether accepting this responsibility is advisable. **5**

Strengths	Weaknesses	Opportunities	Threats
Develops public speaking and leadership skills	Significant time commitment away from studies	Recognition and awards when representing school in state or national level competitions	Risk of burnout balancing multiple responsibilities
Creates strong network of like-minded peers	Managing team conflicts and disagreements	Opportunity to collaborate with other school clubs for joint events	Conflicts with board examination preparation schedule & potential decline in academic performance
Access to debate mentors and senior members who can provide guidance and support	Limited time available for other activities	Useful for university admissions in future due to leadership experience	Criticism or negative feedback from members

SECTION C

LITERATURE TEXTBOOK

6. Read the given extracts A and B and answer ANY ONE of the two.

5

- A** Natalya: But what's this? Why, you're in evening dress! Well, I never! Are you going to a ball or what? Though I must say you look better...Tell me, why are you got up like that?
Lomov: [excited] You see, honoured Natalya Stepanova...the fact is, I've made up my mind to ask you to hear me out...Of course you'll be surprised and perhaps even angry, but a...[aside] It's awfully cold!
Natalya: What's the matter? [pause] Well?
Lomov: I shall try to be brief: You must know, honoured Natalya Stepanova, that I have long, since my childhood, in fact, had the privilege of knowing your family. My late aunt and her husband, from whom, as you know, I inherited my land, always had the greatest respect for your father and your late mother. (The Proposal)

- I Which of the following statements best explains Natalya's attitude in the opening lines of the extract? 1
(a) She is genuinely surprised by his formal attire and expresses sincere admiration while seeking an explanation.
(b) She mocks his formal dress with sarcasm to conceal her anxiety about his unexpected and unusual appearance.
- II What do the ellipses (...) in Lomov's speech highlight? 1
A. reveals his struggle to articulate his prepared thoughts
B. shows his overconfidence and casual attitude
C. demonstrates his anxiety and emotional turmoil
D. indicates a lack of intelligence and education
- III Complete the following suitably. 1
Lomov is quite formal in his conversation with Natalya and prepares lengthy justifications because he _____.
- IV How does the author's use of stage directions such as [excited] and [aside] enhance the dramatic tension in this extract? 2

OR

- B** Sweat broke out over her whole body. Would her stammering tongue again disgrace her? For the sake of this kind woman, however she decided to make an effort. She had such a soothing voice; she would not laugh at her.
"Bh-Bh-Bho-Bho," she began to stammer.
"Well done, well done," the teacher encouraged her. "Come on, now— the full name?"

“Bh-Bh-Bho-Bholi.” At last she was able to see it and felt relieved as if it was a great achievement.

“Well done.” The teacher patted her affectionately and said, “Put the fear out of your heart and you will be able to speak like everyone else.”

Bholi looked up as if to ask, “Really?” (Bholi)

- I Complete the sentence suitably. 1
- Bholi shows some physical symptoms like sweat breaking out over her body and stammering. This shows she is _____.
- II Choose the correct option to complete the sentence. 1
- “Would her stammering tongue again disgrace her?” The author has used this question as a narrative technique, with the aim of _____.
- A. convincing readers to judge Bholi
B. showcasing Bholi’s inabilities
C. giving readers a peek into Bholi’s thoughts
D. showing sympathy for Bholi
- III The teacher's statement, “Put the fear out of your heart and you will be able to speak like everyone else.” suggests that Bholi's primary obstacle is psychological rather than physical. Elaborate. 2
- IV Fill in the blank with the correct word from the bracket. 1
- Bholi's gesture of looking up 'as if to ask, Really?' reveals a mix of _____.
(hope and hesitation/ disobedience and doubt)
- 7. Read the given extracts A and B and answer ANY ONE of the two. 5**
- A. Don't eat that chocolate, Amanda!
Remember your acne, Amanda!
Will you please look at me when I'm speaking to you,
Amanda! (Amanda)
- I Complete the sentence suitably. 1
- The speaker connects chocolate consumption to acne, which reveals her concerns regarding _____.
- II How does the speaker's demand 'look at me when I'm speaking to you' suggest the dynamic between them? 1
- A. The speaker asserts authority which has a great influence on Amanda.
B. Amanda is defiant and the speaker feels disrespected and ignored.
C. Amanda is interested in listening to the speaker but is distracted.
D. The speaker feels insecure and anxious about losing Amanda.
- III Fill in the blank with ONE suitable word. 1

The speaker's use of 'Will you please' in the beginning of the third line suggests a _____ rather than a demand.

- IV Analyse how the repetition of Amanda's name and the use of exclamation marks contribute to the tone and mood of the extract. 2

OR

- B. Listen. The glass is breaking.
The trees are stumbling forward
into the night. Winds rush to meet them.
The moon is broken like a mirror,
its pieces flash now in the crown of the tallest oak. (The Trees)

- I Complete the sentence suitably. 1

The word 'listen' at the opening of the extract creates a sense of _____, pulling the reader directly into the dramatic manner of nature's revolt.

- II Choose the correct option to complete the sentence. 1

The phrase 'stumbling forward' suggests that the trees' movement is _____.

- A. graceful and purposeful
- B. deliberate and controlled
- C. unsteady and uncertain
- D. rapid and aggressive

- III Fill in the blank with ONE suitable word. 1
The repeated imagery of 'breaking' in the extract suggests that it is not destruction but a/an _____ part of any meaningful change or liberation.

- IV How does the sequence of sensory experiences in the extract enhance meaning and impact readers? 2

8. Answer **any four** of the following five questions, in about 40-50 words. 4x
3=12

- I How does the poem use the 'cat metaphor' to characterise the fog's nature? 3
(Fog)
- II The writer uses humour to simultaneously entertain readers and critique societal attitudes toward animals. Elaborate. 3
(Mijbil the Otter)
- III How does the hailstorm function as more than just a weather event in the story? 3
(A Letter to God)
- IV Assess how the poem's message about not judging by appearances still relevant today. 3
(The Tale of Custard the Dragon)

- V Why has the writer included the legends about tea's origin-the Chinese emperor's story and Bodhidharma's tale in the narrative? 3
(Glimpses of India- Tea from Assam)
9. Answer **any two** of the following three questions, in about 40-50 words. 2 x 3 = 6
- I Compare Hari's initial approach to Anil with his honest smile at the story's end. 3
What does this change reveal? (The Thief's Story)
- II Analyse how the writer uses irony throughout the story to convey the message 3
that vanity and materialism lead to one's downfall. (The Necklace)
- III Why does Horace take off his gloves to give the young lady his lighter? What 3
does this action tell us about his state of mind at that crucial moment?
(A Question of Trust)
- 10 Answer **any one** of the following two questions, in about 100-120 words. 6
- A. Valli in 'Madam Rides the Bus' and the young seagull in 'His First Flight' are protagonists of the story who undergo personal transformation. Compare and contrast how the catalysts in these stories drive the change.
- OR**
- B. The poems, 'The Ball Poem' and 'Dust of Snow' capture brief moments that teach lasting lessons. How do these poems propose that momentary events generate a lasting impact?
11. Answer **any one** of the following two questions, in about 100-120 words. 6
- A. In the story, 'The Midnight Visitor' the 'balcony' functions as the story's central plot device, yet it never physically exists. Discuss what the balcony symbolises in the story.
- OR**
- B. In 'The Book that Saved the Earth', Think-Tank rules Mars with absolute authority and arrogance, yet he makes ridiculous mistakes throughout the play. Evaluate how this impacts his leadership.

KENDRIYA VIDYALAYA GUNUPUR

SUBJECT: MATHEMATICS

CLASS: X

AUTUMN BREAK HOLIDAY HOME WORK

SESSION: 2026-27

- 1. Complete your Home-work notebook.**
- 2. Complete your Portfolio.**
- 3. Solve the attached Sample Paper in A4 Pages.**

SUBJECT: MATHEMATICS STANDARD (041)
SAMPLE QUESTION PAPER
CLASS – X (2026 – 27)

Maximum Marks: 80Time Allowed: 3 hours

General Instructions:

Read the following instructions very carefully and strictly follow them:

- (i) This Question paper contains 38 questions. All questions are compulsory.
- (ii) This Question paper is divided into five Sections – A, B, C, D and E.
- (iii) In Section A, Question number 1 to 18 are Multiple Choice Questions (MCQs) and Question number 19 and 20 are Assertion - Reason based questions of 1 mark each.
- (iv) In Section B, Question number 21 to 25 are Very Short Answer (VSA)-type questions, carrying 2 marks each.
- (v) In Section C, Question number 26 to 31 are Short Answer (SA)-type questions carrying 3 marks each.
- (vi) In Section D, Question number 32 to 35 are Long Answer (LA)-type questions carrying 5 marks each.
- (vii) In Section E, Question number 36 to 38 are case study-based questions carrying 4 marks each.
- (viii) There is no overall choice. However, an internal choice has been provided in 2 questions in Section B, 2 questions in Section C and 2 questions in Section D. An internal choice has been provided in all the sub parts having 2 marks of questions in section E.
- (ix) Draw neat and clean figures wherever required. Take $\pi = \frac{22}{7}$ wherever required, if not stated.
- (x) Use of calculators is not allowed.

SECTION – A (20 x 1 = 20)		
This section comprises of 18 multiple choice questions and two questions of assertion and reasoning type of 1 mark each.		
Q. No.	Questions	Marks
1.	The greatest number which divides both 134 and 188, leaving remainders 4 and 6 respectively, is: (A) 13 (B) 26 (C) 39 (D) 65	1
2.	If $f(x) = px^2 + qx + r$, $p \neq 0$ and $p + r = q$, then one of the zeroes of $f(x)$ is: (A) $\frac{q}{p}$ (B) $\frac{r}{p}$ (C) $-\frac{r}{p}$ (D) $-\frac{q}{p}$	1
3.	Tarun correctly solved a pair of linear equations in two variables and found their only point of intersection as $(5, -1)$. One of the lines was $x - y = 6$. Which of the following could have been the other line? I: $3x - 3y = 18$ II: $2x - 3y = 13$ III: $2x - 3y = 16$ (A) I only (B) II only (C) I and II (D) II and III	1
4.	If $(1 - p)$ is a root of the quadratic equation $x^2 + px + 1 - p = 0$, then its roots are: (A) 0, 1 (B) -1, 1 (C) 0, -1 (D) -1, 2	1

5.	The middle term of the A.P.: 10, 7, 4, ..., – 62 is: (A) – 26 (B) – 29 (C) – 32 (D) – 35	1
6.	The perimeters of two similar triangles are 56 cm and 70 cm respectively. If one side of the first triangle is 14 cm, then the corresponding side of the second triangle (in cm) is: (A) 5 (B) 7.5 (C) 10 (D) 17.5	1
7.	The point which lies on the perpendicular bisector of the line segment joining the points A (– 3, – 4) and B (3, 4) is: (A) (0, 0) (B) (0, 3) (C) (3, 0) (D) (0, 4)	1
8.	If $\tan (A + B) = \sqrt{3}$ and $\tan (A - B) = \frac{1}{\sqrt{3}}$, $0^\circ < A + B < 90^\circ$, $A > B$, then the value of A and B respectively are: (A) $60^\circ, 30^\circ$ (B) $60^\circ, 45^\circ$ (C) $45^\circ, 15^\circ$ (D) $60^\circ, 15^\circ$	1
9.	T-shirts marked with numbers 4 to 99 are placed in a box. Gunika is fond of numbers. She randomly takes out a T-shirt from this box. The probability that she gets a T-shirt marked with a number that is either a perfect square or a perfect cube is: (A) $\frac{1}{12}$ (B) $\frac{1}{32}$ (C) $\frac{11}{96}$ (D) $\frac{5}{48}$	1
10.	The diameter of a car wheel is 21 cm. The number of complete revolutions it will make in moving 66 km is: (A) 10^4 (B) 10^5 (C) 10^6 (D) 10^7	1
11.	Two cubes each of volume 64 cm^3 are joined end to end to form a solid. The surface area of the resultant cuboid is: (A) 192 cm^2 (B) 160 cm^2 (C) 96 cm^2 (D) 80 cm^2	1
12.	The mean age of a combined group of men and women is 35 years. If the mean ages of the men and women are 38 years and 30 years respectively, then the percentage of women in the group is: (A) 15 (B) 25.5 (C) 35 (D) 37.5	1
13.	Two dice are rolled simultaneously. The probability of getting number less than 4 on each die is: (A) $\frac{1}{4}$ (B) $\frac{1}{9}$ (C) $\frac{1}{36}$ (D) $\frac{1}{6}$	1
14.	PM is a median of ΔPQR with vertices P (5, – 6), Q (6, 4) and R (0, 0). The length of PM is: (A) $2\sqrt{17}$ units (B) $2\sqrt{15}$ units (C) $\sqrt{101}$ units (D) 10 units	1
15.	The arc of a circle is of length 6π cm and the sector it bound has an area of $24\pi \text{ cm}^2$. The radius of the circle is: (A) 4 cm (B) 8 cm (C) 16 cm (D) 18 cm	1
16.	The mean and median of the data are 35.5 and 32 respectively. The value of mode for this data is: (A) 23 (B) 26 (C) 25 (D) 30	1
17.	A flying kite is tied to a point on the ground with the help of a string. The string makes an angle θ with the ground level such that $\tan \theta = \frac{12}{5}$. If the length of the string is 52 m, then the height of the kite above the ground is: (A) 40 m (B) 45.5 m (C) 48 m (D) 50 m	1

*There is no change in the Question Paper Design and Assessment Pattern for Academic Session 2026-27

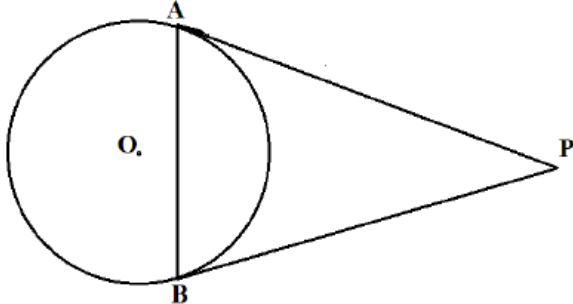
18.	2 cards of diamonds and 4 cards of spades are missing from a pack of 52 cards. A card is drawn at random from this pack. The probability of getting a card of heart is: (A) $\frac{13}{52}$ (B) $\frac{13}{46}$ (C) $\frac{11}{52}$ (D) $\frac{11}{46}$	1
	Assertion-Reason Based Questions Directions: Questions number 19 and 20 are Assertion and Reason based questions carrying 1 mark each. Two statements are given, one labelled Assertion (A) and the other labelled Reason (R). Select the correct answer from the options (A), (B), (C) and (D) as given below: (A) Both Assertion (A) and Reason (R) are true and Reason (R) is the correct explanation of Assertion (A). (B) Both Assertion (A) and Reason (R) are true but Reason (R) is not the correct explanation of Assertion (A). (C) Assertion (A) is true but Reason (R) is false. (D) Assertion (A) is false but Reason (R) is true.	
19.	Assertion (A): If three vertices of a parallelogram taken in order are $(-1, -6)$, $(2, -5)$ and $(7, 2)$, then its fourth vertex is $(4,1)$. Reason (R): Diagonals of a parallelogram bisect each other.	1
20.	Assertion (A): If zeroes of the polynomial $(2k - 1)x^2 + 4x - 3$ are reciprocal of each other, then $k = -1$. Reason (R): If $a = c$, then zeroes of the polynomial $ax^2 + bx + c$, $a \neq 0$ are reciprocal of each other.	1
SECTION – B (5 x 2 = 10) This section comprises of 5 Very Short Answer (VSA) type questions of 2 marks each.		
21(A).	A hall has a length of 9.75 m, breadth of 6.75 m and height of 5.25 m. What is the length of the longest unmarked ruler that can exactly measure the dimensions of the hall?	2
	OR	
21(B).	There are three bells placed at different swings in a park, which toll at intervals of 5, 6 and 8 minutes, respectively. They all toll together when the park opens for the visitors at 10:00 a.m.. How many more times do they all toll together till the park is closed at 7:00 p.m.?	
22(A).	ABCD is a trapezium in which AB is parallel to DC and its diagonals intersect each other at the point O. Show that $\frac{AO}{BO} = \frac{CO}{DO}$.	2
	OR	
22(B).	In the given figure, if $\angle PQR = \angle QSP$, $PQ = 6$ cm and $PS = 3$ cm, then find the length of PR. <u>For visually Impaired Candidates:</u> In a right-angled triangle ABC, right-angled at B, a perpendicular BD is drawn to the hypotenuse AC. Prove that the triangle BCD is similar to the triangle ACB.	

*There is no change in the Question Paper Design and Assessment Pattern for Academic Session 2026-27

23.	If $\tan\theta = \frac{1}{\sqrt{5}}$, then find the value of $\frac{\operatorname{cosec}^2\theta - \sec^2\theta}{\operatorname{cosec}^2\theta + \sec^2\theta}$.	2
24.	Find the area of a sector of a circle with diameter 28 cm, If the length of the corresponding arc is 22 cm.	2
25.	Two dice are thrown simultaneously. Find the probability that the product of the numbers appearing on them is a prime number.	2
SECTION – C (6 x 3 = 18) This section comprises of 6 Short Answer (SA) type questions of 3 marks each.		
26.	Given that $\sqrt{3}$ is irrational number, prove that $(2 + 3\sqrt{3})$ is an irrational number.	3
27.	If α and β are the zeroes of the quadratic polynomial $2x^2 - 8x + 5$, then find the value of $(\alpha + \frac{1}{\beta}) \times (\beta + \frac{1}{\alpha})$.	3
28(A).	Ridhi drew a polygon with n sides. The smallest exterior angle is 8° and each subsequent exterior angle is 4° more than the previous exterior angle. Find the number of sides of the polygon that Ridhi had drawn.	3
	OR	
28(B).	Find the sum of integers between 1 and 400 that are multiples of 4 as well as of 5.	
29.	Prove that the parallelogram circumscribing a circle is a rhombus.	3
30.	In what ratio does the x-axis divide the line segment joining the points $(-4, -6)$ and $(-1, 7)$? Also, find the coordinates of the point of division.	3
31(A).	During a math class, Ms. Isha wrote the expression given below on the board and asked the students to simplify it. $\frac{\cos \theta}{1 - \sin \theta} + \frac{1 - \sin \theta}{\cos \theta}$ Jyoti solved it in her note book as follows: $\begin{aligned} & \frac{\cos \theta}{1 - \sin \theta} + \frac{1 - \sin \theta}{\cos \theta} \\ &= \frac{\cos^2 \theta + (1 - \sin \theta)^2}{(1 - \sin \theta) \times \cos \theta} && \text{.... (step 1)} \\ &= \frac{\cos^2 \theta + \cos^2 \theta}{(1 - \sin \theta) \times \cos \theta} && \text{.... (step 2)} \\ &= \frac{2 \cos^2 \theta}{(1 - \sin \theta) \times \cos \theta} && \text{.... (step 3)} \\ &= \frac{2 \cos \theta}{(1 - \sin \theta)} && \text{.... (step 4)} \end{aligned}$ Identify the step in which Jyoti has made error(s), if any. Rectify the same and find the correct answer.	3
	OR	
31(B).	If $\frac{1}{\sin x - \cos x} = \frac{\operatorname{cosec} x}{\sqrt{2}}$, then prove that $\left(\frac{1}{\sin x + \cos x}\right)^2 = \frac{\sec^2 x}{2}$	

*There is no change in the Question Paper Design and Assessment Pattern for Academic Session 2026-27

SECTION – D			(4 x 5= 20)
This section comprises of 4 Long Answer (LA) type questions of 5 marks each.			
32.	In a rectangular park measuring 50 m × 40 m, the gram panchayat plans to construct a rectangular swimming pool in the middle, surrounded by a uniform-width grass strip throughout the park. Find the dimensions of the swimming pool, if the area of the grassy strip is 1184 m ² .		5
33.	Prove that a line drawn parallel to one side of a triangle to intersect the other two sides in distinct points, divides the other two sides in the same ratio. Using the above theorem solve the following: PQRS is a trapezium with PQ SR. X and Y are points on non-parallel sides PS and QR respectively such that XY PQ. Show that $\frac{PX}{XS} = \frac{QY}{YR}$.		5
34(A).	A tent is in the shape of a cylinder surmounted by a conical top. If the height and radius of the cylindrical part are 3 m and 14 m respectively, and the total height of the tent is 13.5 m, then find the area of the canvas required for making the tent, keeping a provision of 26 m ² of canvas for stitching and wastage. Also, find the cost of the canvas to be purchased at the rate of ₹ 250 per m ² .		5
	OR		
34(B).	A solid wooden toy is in the form of a hemisphere surmounted by a cone of the same radius. The radius of hemisphere is 3.5 cm and the total wood used in making the toy is $166\frac{5}{6}$ cm ³ . Find the height of the conical part. Also, find the cost of painting the hemispherical part of the toy at the rate of ₹ 15 per cm ² .		
35(A).	Manish is standing on level ground and observes a kite flying 200 m away from him at an angle of elevation of 30°. Mahesh, standing on the roof of a 50 m high building on the opposite side of the kite, observes the same kite at an angle of elevation of 45°. Find the distance between the kite and Mahesh.		5
	OR		
35(B).	The angles of depression of two ships from the top of a lighthouse and on the same side of it are found to be 45° and 30°. If the ships are 200m apart and one ship is exactly behind the other then find the height of lighthouse.		
SECTION – E			(3 x 4 = 12)
This section comprises of 3 case-study-based questions of 4 marks each with sub parts. Each case study questions has three sub parts (i), (ii), (iii) of marks 1, 1, 2 respectively.			
36.	A student entrepreneur started a company that manufactures sanitizers in two sizes – small and large. The cost of a small bottle of sanitizer is ₹10 and that of a large bottle is ₹15. In June, the company sold 1000 bottles and recorded a total sale of ₹12,750. Seeing the increased demand, the company decided to increase the price of both sanitizer bottles by ₹2 each. In the next month, the company sold 2500 bottles and recorded a total sale of ₹34,250. Based on the above information, answer the following questions: (i) Form a linear equation in two variables representing the sale for June. (ii) Form a linear equation in two variables representing the sale for July. (iii) (A) How many sanitizer bottles of each type were actually sold in June? OR (iii) (B) How many sanitizer bottles of each type were sold in July?		1 1 2 2

37.	In a technology park in Hyderabad, a company installed a circular meditation garden for its employees as shown in the figure. Arjun, a designer, stood at a point P outside the garden and drew two tangents PA and PB to the circular boundary. The radius of the garden is 9 m, and the distance of point P from the centre O is 18 m. For preparing safety guidelines, Arjun needed the lengths of the tangents. During a demonstration to interns, he asked them to compute the angle formed between the two tangents using the properties of circle. Based on the above information, answer the following questions: (i) What is the measure of $\angle OAP$? (ii) Calculate the length of the tangent PA. (iii) (A) Calculate the measure of $\angle AOB$. OR (iii) (B) In the above design, if PA and PB were inclined at 60°, then what would be their length?	1 1 2 2												
38.	A school conducted a weekly test for Class X students, before the commencement of the pre-board examination and recorded their scores (out of 50). To analyse performance patterns, the academic coordinator grouped the marks into intervals. The grouped frequency distribution is as below: <table><tr><td>Marks Obtained</td><td>0 – 10</td><td>10 – 20</td><td>20 – 30</td><td>30 – 40</td><td>40 – 50</td></tr><tr><td>Number of students</td><td>3</td><td>6</td><td>12</td><td>15</td><td>14</td></tr></table> The academic coordinator computed the central tendencies to judge overall learning level, the most common performance range and to understand consistency across the batch for planning the remedial sessions. Based on the above information, answer the following questions: (i) Identify the class with the most common performance range. (ii) Find the class interval containing the median. (iii) (A) What is the average performance of the students? OR (iii) (B) Find the mode of the data.	Marks Obtained	0 – 10	10 – 20	20 – 30	30 – 40	40 – 50	Number of students	3	6	12	15	14	1 1 2 2
Marks Obtained	0 – 10	10 – 20	20 – 30	30 – 40	40 – 50									
Number of students	3	6	12	15	14									

SUBJECT: MATHEMATICS BASIC (241)
SAMPLE QUESTION PAPER
CLASS - X (2026 - 27)

Maximum Marks: 80

Time Allowed: 3 hours

General Instructions

Read the following instructions carefully and follow them:

1. This question paper contains 38 questions. All questions are compulsory.
2. This question Paper is divided into 5 Sections A, B, C, D and E.
3. In Section A, Question numbers 1-18 are multiple choice questions (MCQs) and question no.19 and 20 are Assertion- Reason based questions of 1 mark each.
4. In Section B, Question numbers 21-25 are very short answer (VSA) type questions, carrying 02 marks each.
5. In Section C, Question numbers 26-31 are short answer (SA) type questions, carrying 03 marks each.
6. In Section D, Question numbers 32-35 are long answer (LA) type questions, carrying 05 marks each.
7. In Section E, Question numbers 36-38 are case study-based questions carrying 4 marks each with sub parts of the values of 1, 1 and 2 marks each respectively.
8. There is no overall choice. However, an internal choice in 2 questions of Section B, 2 questions of Section C and 2 questions of Section D has been provided. An internal choice has been provided in all 2 marks questions of Section E.
9. Draw neat and clean figures wherever required. Take $\pi = \frac{22}{7}$ wherever required if not stated.
10. Use of calculators is not allowed.

SECTION – A (20 × 1 = 20)		
This section comprises of 18 multiple choice questions and two assertion and reason type questions of 1 mark each.		
Q.No.	Question	Marks
Q1.	If HCF (2520, 6600) = 40 and LCM (2520, 6600) = $252 \times k$, then the value of k is (A) 165 (B) 1600 (C) 1625 (D) 1650	1
Q2.	If α and β are the Zeroes of the polynomial $2x^2 - 4x - 5$, the value of $(\alpha - \beta)^2$ is (A) 4 (B) 6 (C) 14 (D) 56	1
Q3.	For what value of p does the pair of Linear equations $4x + py + 8 = 0$ and $2x + 2y + 2 = 0$ has a unique solution (A) $p = 4$ only (B) $p = 2$ only (C) $p \neq 4$ (D) $p \neq 2$	1

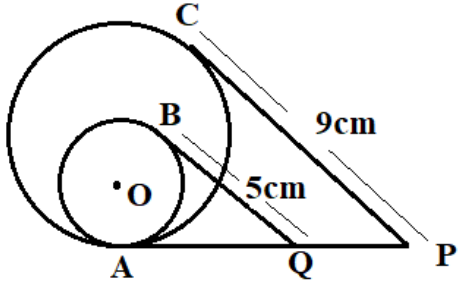
Q4.	The sum of the numerator and denominator of a fraction is 11. If the denominator is increased by 1, the fraction becomes $\frac{1}{2}$, then the fraction is (A) $\frac{2}{9}$ (B) $\frac{3}{8}$ (C) $\frac{4}{7}$ (D) $\frac{5}{6}$	1												
Q5.	If one root of the quadratic equation $ax^2 + bx + c = 0$ is the reciprocal of the other, then (A) $b = c$ (B) $a = b$ (C) $ac = 1$ (D) $a = c$	1												
Q6.	The first term of AP is p and the common difference is q , then its 10 th term is (A) $q + 10p$ (B) $p - 9q$ (C) $p + 9q$ (D) $p + 10q$	1												
Q7.	Which term of the AP: 21, 42, 63, 84 ... is 210? (A) 9 th (B) 10 th (C) 11 th (D) 12 th	1												
Q8.	If the point P (5, 2) divides the line segment joining A(8, 5) and B(4, y) in the ratio 3 : 1, then the value of y is (A) 4 (B) 3 (C) 2 (D) 1	1												
Q9.	A letter from the word INDEPENDENCE is selected at random. What is the probability that the letter selected is a vowel which occurs the maximum number of times in the given word? (A) $\frac{1}{12}$ (B) $\frac{1}{4}$ (C) $\frac{1}{3}$ (D) $\frac{5}{12}$	1												
Q10.	For the following distribution <table border="1"><tr><td>Class</td><td>0-5</td><td>5-10</td><td>10-15</td><td>15-20</td><td>20-25</td></tr><tr><td>Frequency</td><td>10</td><td>15</td><td>12</td><td>20</td><td>9</td></tr></table> The lower limit of the median class is (A) 5 (B) 10 (C) 15 (D) 20	Class	0-5	5-10	10-15	15-20	20-25	Frequency	10	15	12	20	9	1
Class	0-5	5-10	10-15	15-20	20-25									
Frequency	10	15	12	20	9									
Q11.	The length of a tangent drawn from a point at a distance of 10 cm from the centre of the circle is 8 cm. The radius of the circle is (A) 4 cm (B) 5 cm (C) 6 cm (D) 7 cm	1												
Q12.	Mean and median of certain data are 32 and 30 respectively. Using empirical formula, the value of mode is (A) 36 (B) 26 (C) 30 (D) 20	1												
Q13.	A ladder 15 m long reaches a window 12 m above the ground. The distance of the foot of the ladder from the base of the wall is (A) 8 m (B) 9 m (C) 10 m (D) 13 m	1												

Q14.	The value of $\sin^2 60^\circ - 2 \tan^2 45^\circ - \cos^2 30^\circ$ is (A) -2 (B) -1 (C) 1 (D) 2	1
Q15.	The perimeter of two similar triangles is 28 cm and 35 cm respectively. If one side of the first triangle is 8cm, then the corresponding side of the second triangle is (A) 10 cm (B) 12cm (C) 14cm (D) 16cm	1
Q16.	If in $\triangle ABC$ and $\triangle PQR$, $\angle B = \angle Q$, $\angle R = \angle C$ and $AB = 2PQ$, then the two triangles are (A) Congruent but not similar (B) Similar but not congruent (C) Neither congruent nor similar (D) Congruent as well as similar	1
Q17.	If tangents PA and PB from a point P to a circle with centre O and respective point of contacts as A and B, are inclined to each other at angle of 80° , then $\angle AOB$ is equal to (A) 60° (B) 70° (C) 80° (D) 100°	1
Q18.	Two cubes each of volume 64cm^3 are joined end to end to form a cuboid. The total surface area of the resulting cuboid is (A) 128 cm^2 (B) 160 cm^2 (C) 176 cm^2 (D) 192 cm^2	1
	Assertion-Reason Based Questions Directions: Questions number 19 and 20 are Assertion and Reason based questions carrying 1 mark each. Two statements are given, one labelled Assertion (A) and the other labelled Reason (R). Select the correct answer from the options (A), (B), (C) and (D) as given below: (A) Both Assertion (A) and Reason (R) are true and (R) is the correct explanation of Assertion (A). (B) Both Assertion (A) and Reason (R) are true but (R) is not the correct explanation of Assertion (A). (C) Assertion (A) is true but Reason (R) is false. (D) Assertion (A) is false but Reason (R) is true.	
Q19.	ASSERTION (A): The probability of getting number 8 on rolling a die is zero (0) REASON (R): The probability of an impossible event is zero (0)	1
Q20.	ASSERTION (A): If a line divides any two sides of a triangle in the same ratio, then the line is parallel to the third side. REASON (R): Line drawn from midpoint of one side of triangle parallel to another will bisect the third side.	1

SECTION – B

(5 x 2 = 10)

This section comprises of 5 very short answer (VSA) type questions of 2 marks each.

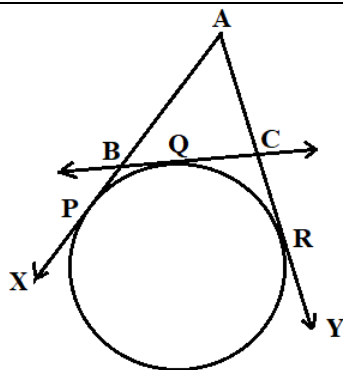
Q21(A)	Find the smallest number which when increased by 17 is exactly divisible by both 520 and 468.	2
	OR	
Q21(B)	Show that $(25)^n$ will never end with digit zero for any natural number n.	
Q22.	If $3\sin\theta = 4\cos\theta$, find the value of $\sin\theta + \cos^2\theta - 1$; $0^\circ < \theta < 90^\circ$	2
Q23.	If one zero of the quadratic polynomial $2x^2 - 3x + p$ is 3, find the value of p . Also, find the other zero.	2
Q24.	In the given figure, PA is a common tangent and QB and PC are the tangents from Q and P to the smaller and larger circle respectively. If QB = 5cm and PC = 9cm, then evaluate length of PQ. 	2
	For Visually Impaired Candidates Two concentric circles are of radii 5cm and 3cm. Find the length of the chord of the larger circle which touches the smaller circle.	
Q25(A)	Points A (3,1), B (5, 1), C (a, b) and D (4, 3) are vertices of a parallelogram ABCD. Find the values of a and b.	2
	OR	
Q25(B)	Find a linear relation between x and y such that P (x, y) is equidistant from the points A (1, 4) and B (–1, 2).	

SECTION – C

(6 x 3 = 18)

This section comprises of 6 short answer (SA) type questions of 3 marks each.

Q26.	Given that $\sqrt{5}$ is irrational, prove that $2 + 3\sqrt{5}$ is irrational.	3
Q27. (A)	In the given figure, AX, AY and BC are tangents to the circle with P, R and Q respective point of contacts. Prove that $AP = \frac{1}{2}(AB + BC + CA)$	

For Visually Impaired Candidates

Prove that a parallelogram circumscribing a circle is a rhombus.

3

OR

Q27. (B) Two tangents PA and PB are drawn to a circle with centre O from an external point P. Prove that $\angle APB = 2\angle OAB$

Q28. Determine the ratio in which the point $(-6, y)$ divides the line segment joining the points A $(-3, -1)$ and B $(-8, 9)$. Also, find the value of y.

3

Q29. Consider $\triangle ACB$, right-angled at C, in which $AB = 29$ units, $BC = 21$ units and $\angle ABC = \theta$. Determine the values of
i. $1 + \tan^2\theta$
ii. $\cos^2\theta - \sin^2\theta$

3

Q30. (A) The mean of the following distribution is 48 and sum of all the frequencies is 50. Find the missing frequencies x and y.

Class	20 – 30	30 – 40	40 – 50	50 – 60	60 – 70
Frequency	8	6	x	11	y

3

OR

Q30. (B) The distribution below gives the weight of 50 students of class X. Find the Modal weight of the students.

Weight (in kg)	35 – 45	45 – 55	55 – 65	65 – 75	75 – 85
Number of students	5	10	20	12	3

Q31. The sum of the digits of a two-digit number is 9. Also, nine times this number is twice the number obtained by reversing the order of the digits. Find the number.

3

SECTION – D**(4 x 5 = 20)****This section comprises of 4 long answer (LA) type questions of 5 marks each.**

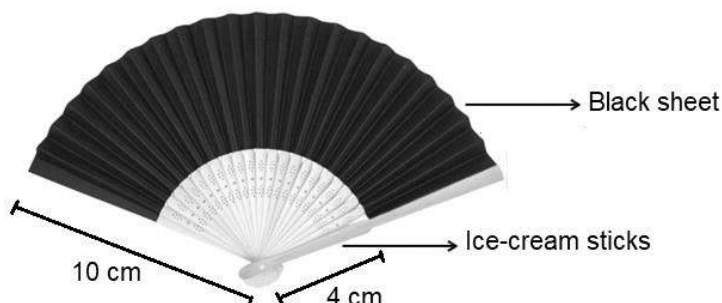
Q32.	Prove that if a line is drawn parallel to one side of a triangle intersecting the other two sides in distinct points, then the other two sides are divided in the same ratio.	5
Q33. (A)	A train travels a distance of 360 km at a uniform speed. If the speed had been 5 km/h more, then it would have taken 1 hour less to cover the same distance. Find the speed of the train.	5
	OR	
Q33. (B)	John and Jivanti together have 45 marbles. Both of them lost 5 marbles each, and the product of the number of marbles they now have is 124. Find the number of marbles they had with them in the beginning.	
Q34.	The largest possible hemisphere is drilled out of a wooden cubical block of side 21cm such that the base of the hemisphere is on one of the faces of the cube. Then, find i. the volume of the wood left in the block. ii. the total surface area of the remaining solid.	5
Q35. (A)	To assist an ambulance, a drone is hovering over an accident site at a constant height on a highway. The angle of depression of the ambulance, approaching the accident site, observed from drone is 30° . Twelve minutes later, the angle of depression of the ambulance is found to be 60° . If the ambulance is moving at a constant speed then, find the total time taken by the ambulance to reach the site of accident.	5
	OR	
Q35. (B)	A statue standing on a pedestal, is 1.6 m tall. From a point on the ground, the angles of elevation of the top and bottom of the statue are 60° and 45° respectively. Find the height of the pedestal.	

SECTION – E **(3 x 4 = 12)**

This section comprises of 3 case-study/passage-based questions of 4 marks each with sub parts. The first two case study questions have three sub parts (i), (ii), (iii) of marks 1, 1, 2 respectively.

Q36.

An Art and craft teacher prepared a fan which looked like the sector of a circle

using ice-cream sticks and black sheet as shown in the given figure:

(i) The angle subtended at the centre of the sector is 60° . Find the area of one face of the fan.

1

(ii) With the given sector angle of 60° at the centre, find area of black sheet used in the fan.

1

(iii)(A) The boundary of the black sheet region on one face is to be covered by a designer tape. What length of tape is required?

2

OR

(iii)(B) If 29.6 cm of designer tape is required to cover the boundary of the black sheet region on one face of the fan, then evaluate the central angle of the sector.

For Visually Impaired Candidates

A motion sensor (or motion detector) is an electronic device that is designed to detect and measure movement. The motion detector can detect movement over a sector of angle $\theta = 70^\circ$ to a distance of 24m.

(i) Derive a relation between length of arc(l) and the area of the sector(A) enclosed by it?

1

(ii) How much area is monitored by motion detector?

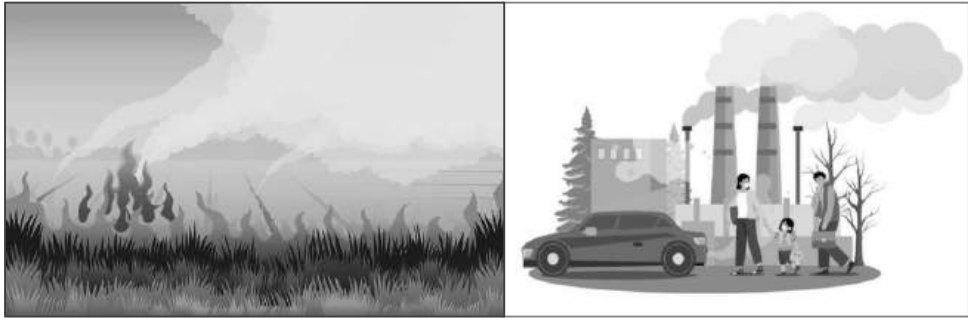
1

(iii)(A) To increase the area to be monitored by 50% with same range of distance covered, what should be the angle?

2

OR

(iii)(B) For $\theta = 91^\circ$, what range of distance is required for the detector to monitor 30% more area?

Q37.	Delhi's pollution is a severe, often seasonal issue caused by a combination of factors like high vehicular and industrial emissions, dust from construction, and crop burning in surrounding states. In a school, students of classes I to XII thought of planting trees in and around the school to reduce air pollution. It was decided that the number of trees that each section of each class will plant be three more than the double of the class in which they are studying, e.g., a section of class IV will plant 11 trees. If in the given school, there are two sections of each class, then answer the following questions: (i) If number of trees planted by students class-wise follow arithmetic progression, then find the common difference. (ii) What is the number of trees planted by students of class VI? (iii) (A) What is the total number of trees planted by the students of given school? OR (iii) (B) Identify the class that planted 34 trees.	1 1 2
Q38.	A labourer prints 400 T-shirts in a day. The supervisor checked the T-shirts and found that 312 prints were good, 54 prints were with minor defects and rest of the prints were of major defects. Harish, a customer will buy a T-shirt only if it is good but a trader will buy, if it has no major defect. If a random T-shirt is picked, then (i) find the probability that Harish will buy a T-shirt. (ii) find the probability that a trader will buy the T-shirt. (iii) (A) find the probability that the T-shirt is not good. OR (iii) (B) find the probability that neither Harish nor trader buy the T-shirt.	1 1 2

SET-4**Series #CDBA**प्रश्न-पत्र कोड
Q.P. Code**52**

रोल नं.

Roll No.

--	--	--	--	--	--	--	--

परीक्षार्थी प्रश्न-पत्र कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें ।

Candidates must write the Q.P. Code on the title page of the answer-book.

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 15 हैं ।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में 18 प्रश्न हैं ।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए प्रश्न-पत्र कोड को परीक्षार्थी उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें ।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, उत्तर-पुस्तिका में प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें ।
- इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है । प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा । 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे ।
- Please check that this question paper contains 15 printed pages.
- Please check that this question paper contains 18 questions.
- Q.P. Code given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- **Please write down the serial number of the question in the answer-book before attempting it.**
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

संस्कृतम्**SANSKRIT**

अवधि : होरात्रयम्

निर्धारित समय : 3 घण्टे

Time allowed : 3 hours

पूर्णाङ्काः : 80

अधिकतम अंक : 80

Maximum Marks : 80

General Instructions :

Question paper is divided into 4 sections.

It has total 18 questions.

Section A – 1 Question no. 1 to 1

Section B – 3 Questions no. 2 to 4

Section C – 7 Questions no. 5 to 11

Section D – 7 Questions no. 12 to 18

Attempt questions as per specific instructions.

Write question no. in answer book before attempting it.

सामान्य निर्देशाः

अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति ।

अस्मिन् प्रश्नपत्रे अष्टादश (18) प्रश्नाः सन्ति ।

खण्डः ‘क’ – 1 – प्रश्नसंख्या 1

खण्डः ‘ख’ – 3 – प्रश्नसंख्या 2 – 4

खण्डः ‘ग’ – 7 – प्रश्नसंख्या 5 – 11

खण्डः ‘घ’ – 7 – प्रश्नसंख्या 12 – 18

विशिष्टनिर्देशानुसारं प्रश्नाः समाधेयाः ।

उत्तरपुस्तिकायां लेखनात् पूर्वं सर्वप्रथमं प्रश्नसंख्या लेखनीया ।

खण्डः ‘क’

10 अङ्काः

अपठितावबोधनम्

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत :

10

‘संस्कृतभाषा सर्वभाषाणां जननी’ इत्युच्यते । परम् अद्यत्वे छात्राणां मध्ये एकः चर्चितः प्रश्नः वर्तते यत् “संस्कृतपठनेन के लाभाः ?” अर्थात् संस्कृतपठनेन जीवनवृत्तेः अवसराः के ? वस्तुतः भौतिके युगे ईदृशी जिज्ञासा स्वाभाविकी एव । अस्याः जिज्ञासायाः समुचितं समाधानं सञ्चारमाध्यमेन कर्तुं शक्यते । वयम् पश्यामः यत् अद्यत्वे संस्कृतपठनेन नैके लाभाः सन्ति । संस्कृतभाषा विश्वस्य प्राचीनतमासु भाषासु अन्यतमा अस्ति । ऐतिहासिकदृष्ट्या संस्कृते लिखिताः ग्रन्थाः वेदाः महत्त्वपूर्णं स्थानं भजन्ते । आधुनिकसंस्कृतस्य वैज्ञानिकभाषारूपेण सर्वत्र महत्त्वपूर्णं स्थानं दृश्यते । यदा विश्वं कृत्रिममेधा विषये अनुसन्धानं करोति तत्र संस्कृतं महत् साहाय्यं कर्तुं शक्नोति । यतो हि संस्कृतस्य व्याकरणं पूर्णतया वैज्ञानिकम् अस्ति । वर्तमान समये संस्कृतस्य अध्येतारः शिक्षणकौशल-चिकित्सा-खगोल-विद्या-वास्तुविद्या-‘आई.ए.एस.’ प्रभृति । सर्वेषु क्षेत्रेषु स्वप्रतिभाप्रदर्शनं कुर्वन्ति । अस्माकं संस्कृतिः संस्कृताधारिता अपि । अत एव संस्कृतभाषायाः अध्ययनं जीवनमूल्यपरकम् जीवनवृत्तिसाधनपरम् च अस्ति, नात्र कोऽपि सन्देहः ।

- (अ) एकपदेन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×1=2
- (i) सर्वभाषाणां जननी का ?
- (ii) अस्माकं संस्कृतिः का आधारिता वर्तते ?
- (iii) कस्य व्याकरणं वैज्ञानिकम् ?
- (आ) पूर्णवाक्येन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×2=4
- (i) ऐतिहासिकदृष्ट्या के महत्त्वपूर्ण स्थानं भजन्ते ?
- (ii) वर्तमानसमये शिक्षणकौशलादिषु सर्वेषु क्षेत्रेषु के स्वप्रतिभा-प्रदर्शनं कुर्वन्ति ?
- (iii) संस्कृतभाषायाः अध्ययनं कीदृशम् अस्ति ?
- (इ) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत । 1
- (ई) यथानिर्देशम् उत्तरत : (केवलं प्रश्नत्रयम्) 3×1=3
- (i) 'पश्यामः' इति क्रिया पदस्य कर्तृपदं किम् ?
- (A) नैके
- (B) वयम्
- (C) लाभाः
- (D) संस्कृतपठनेन
- (ii) 'समुचितम्' इति विशेषणपदस्य विशेष्यपदं किम् ?
- (A) समाधानम्
- (B) संस्कृतशिक्षकः
- (C) स्वानुभवैः
- (D) जिज्ञासायाः
- (iii) 'हानयः' इति पदस्य किं विपर्ययपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?
- (A) सन्ति
- (B) लिखिताः
- (C) लाभाः
- (D) नैके
- (iv) 'अध्येतारः' इति कर्तृपदस्य क्रियापदं किं प्रयुक्तम् ?
- (A) अस्ति
- (B) सन्ति
- (C) भजन्ते
- (D) कुर्वन्ति

खण्ड: 'ख'
रचनात्मकं कार्यम्

15 अङ्काः

2. भवान् सौरवः । स्वमित्रं शाश्वतं प्रति स्वयात्रावृत्तान्तविषये लिखितं पत्रं मञ्जूषायाः पदैः पूरयित्वा पुनः लिखतु ।

$$10 \times \frac{1}{2} = 5$$

प्रयागराजतः

दिनाङ्कः _____

प्रिय मित्र (i) _____ !

सस्नेहं (ii) _____

अत्र सर्वं कुशलं तत्रास्तु । गतमासे अहं (iii) _____ शिमलां गतवान् । तत्र पर्वतानां (iv) _____ दृष्ट्वा मम मनः अतीव (v) _____ जातम् । तत्र (vi) _____ पर्यावरणं वर्तते । शिमला (vii) _____ राजधानी अस्ति । अतः तत्र सर्वत्र विकासः दृश्यते । देशात् विदेशेभ्यः च पर्यटकाः भ्रमणाय (viii) _____ आगच्छन्ति । अहमपि शिमलाभ्रमणं कृत्वा आत्मानं (ix) _____ मन्ये । भवान् अपि समयं प्राप्य एकवारं शिमलां गच्छेत् ।

भवदीयं प्रियं मित्रम्

(x) _____ ।

मञ्जूषा

सौरवः, शिमलाम्, भ्रमणाय, प्रसन्नम्, धन्यम्, सौन्दर्यम्, शुद्धम्, हिमाचलप्रदेशस्य, नमोनमः, शाश्वत !

3. प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत ।

5×1=5

मञ्जूषा

सुन्दराणि, अनेकानि, चित्राणि, ऐतिहासिकस्थानानि, भवनानि, नौका, नद्याम्, ताजमहलम्, पर्वताः, सन्ति, मन्दिरम्, रक्तदुर्गम् ।

अथवा

निम्नलिखितं विषयमधिकृत्य मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन न्यूनातिन्यूनं पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः एकम् अनुच्छेदं लिखत :

‘मम प्रियं पुस्तकम्’

मञ्जूषा

मम, पठने, महती, ज्ञानस्य, साधनम्, भगवद्गीता, पुस्तकम्, प्रियम्, रुचिः, गीतायाम्, भण्डारः, कर्मयोगः, भक्तियोगः, अर्जुनम् प्रति, उपदेशः ।

4. अधोलिखितानि वाक्यानि संस्कृतभाषया अनूद्य लिखत : (केवलं वाक्यपञ्चकम्)

5×1=5

- (i) मधुर मेरा मित्र है ।
Madhur is my friend.
- (ii) अनेक लोग उद्यान में घूम रहे हैं ।
Many people are walking in the park.
- (iii) हम सब घर जा रहे हैं ।
We all are going home.
- (iv) रमा ने कल संस्कृत गीत गाया ।
Rama sang a Sanskrit song yesterday.
- (v) विद्यालय में सौ शिक्षक हैं ।
There are hundred teachers in the school.
- (vi) कल दस बजे परीक्षा होगी ।
The examination will be held tomorrow at 10 o'clock.
- (vii) मैं हिन्दी भाषा जानता हूँ ।
I know Hindi language.

खण्ड: 'ग'

25 अङ्काः

अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत : (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4×1=4

- (i) अभियुक्तः + च अतीव कृषकायः ।
- (ii) बसयानं विहाय पदातिरेव प्राचलत् ।
- (iii) न कः + अपि त्रैलोक्ये मत्सदृशः ।
- (iv) धिङ् मामेवं भूतम् ।
- (v) सर्वथा सम्यगुक्तम् ।

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत : (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4×1=4

- (i) किं वनराजपदाय सुपात्रं चीयते ?
 (A) वनराजः पदाय
 (B) वनराजा पदाय
 (C) वनराजे पदाय
 (D) वनराजस्य पदाय
- (ii) दीने पुत्रे माता कृपया आर्द्रं हृदयं यस्याः सा भवेत् ।
 (A) कृपार्द्रहृदया
 (B) कृपयार्द्रहृदया
 (C) कृपहृदयार्द्रा
 (D) कृपाद्राहृदया
- (iii) कुशलवौ सभां प्रविशतः ।
 (A) लवः कुशाः च
 (B) कुशः लवौ च
 (C) कुशः च लवः च
 (D) कुशौ च लवौ च
- (iv) प्रजासुखे सुखं राज्ञः ।
 (A) प्रजा सुखे च
 (B) प्रजानां सुखे
 (C) प्रजाः सुखं च
 (D) प्रजायाः सुखं च
- (v) सव्यवधानं न चारित्रलोपाय ।
 (A) व्यवधानं सह
 (B) व्यवधानेन सहितम्
 (C) व्यवधानाय सहितम्
 (D) व्यवधानस्य सहितम्

7. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृतिप्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः
चित्वा लिखत : (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4×1=4

(i) 'विद्वान्' एव चक्षुष्मान् प्रकीर्तितः ।

- (A) चक्षुष् + टाप्
- (B) चक्षुष् + मतुप्
- (C) चक्षुष् + डीप्
- (D) चक्षुष् + वतुप्

(ii) मम नृत्यं प्रकृतेः आराधन + टाप् ।

- (A) आराधनम्
- (B) आराधनः
- (C) आराधना
- (D) आराधनता

(iii) चित्ते 'अवक्रता' भवेत् ।

- (A) अवक्र + टाप्
- (B) अवक्र + डीप्
- (C) अवक्र + त्व
- (D) अवक्र + तल्

(iv) इयं काचित् व्याघ्रमारी इति ।

- (A) व्याघ्रमार + टाप्
- (B) व्याघ्रमार + डीप्
- (C) व्याघ्रमार + मतुप्
- (D) व्याघ्रमार + ई

(v) वेदानां महत् + त्व को न जानाति ?

- (A) महत्त्वम्
- (B) महत्ता
- (C) महत्वम्
- (D) महात्वम्

8. वाच्यानुसारम् उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा संवादं पुनः लिखत : (केवलं प्रश्नत्रयम्) 3×1=3

- (i) शिवा – रमे ! अद्य विलम्बेन कथम् ?
रमा – शिवे ! अद्य _____ उत्सवं द्रष्टुं गच्छामि ।
(A) मम
(B) माम्
(C) मया
(D) अहम्
- (ii) शिवा – किं तत्र तव सखी अपि गच्छति ?
रमा – नहि, तत्र _____ एव गम्यते ।
(A) अहम्
(B) सख्या
(C) वयम्
(D) मया
- (iii) शिवा – साधु ! किं तत्र जनाः अपि उत्सवं पश्यन्ति ?
रमा – आम्, तत्र जनैः अपि _____ दृश्यते ।
(A) उत्सवः
(B) उत्सवम्
(C) उत्सवान्
(D) उत्सवौ
- (iv) शिवा – रमे ! अद्य विद्यालये सङ्गीत-प्रतियोगिता भवति ।
रमा – शोभनम् । तत्र मया अपि गीतं _____ ।
(A) गायामि
(B) गायति
(C) गीयते
(D) गीयन्ते

9. कालबोधकशब्दैः अधोलिखित-दिनचर्या पूरयत : (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) :

4×1=4

- (i) चरितार्थः प्रातः 7:00 वादने उद्यानं गच्छति ।
- (ii) 8:00 वादने सः गृहं प्रत्यागच्छति ।
- (iii) तस्य प्रथमा कक्ष्या 9:30 वादने भवति ।
- (iv) 12:45 वादने सः अध्ययनकार्यात् मुक्तो भवति ।
- (v) सः 2:15 वादने क्रीडितुं क्रीडाक्षेत्रं गच्छति ।

10. मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत :
(केवलं प्रश्नत्रयम्)

3×1=3

- (i) गङ्गा हिमालयात् प्रभवति, यमुना _____ प्रभवति ?
- (ii) विद्यालये _____ कार्यक्रमः भविष्यति ।
- (iii) _____ वृष्टिः प्रारभत ।
- (iv) धनस्य _____ प्रयोगं मा कुर्युः ।

मञ्जूषा

सहसा, वृथा, श्वः, कुतः

11. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कित-अशुद्धपदाय उचितपदं चित्वा वाक्यानि पुनः लिखत :
(केवलं प्रश्नत्रयम्)

3×1=3

- (i) क्रीडाक्षेत्रे छात्राः पठथः ।
 (A) पठसि
 (B) पठथ
 (C) पठामः
 (D) पठन्ति
- (ii) ह्यः विद्यालयस्य वार्षिकोत्सवः भविष्यति ।
 (A) भवति
 (B) भवतु
 (C) अभवत्
 (D) भवेत्

(iii) बलीवर्दः शरीरेण दुर्बलम् आसीत् ।

- (A) दुर्बलः
- (B) दुर्बला
- (C) दुर्बलस्य
- (D) दुर्बलात्

(iv) महावृक्षाः सेवितव्यः ।

- (A) महावृक्षे
- (B) महावृक्षः
- (C) महावृक्षस्य
- (D) महावृक्षम्

खण्डः 'घ'

30

पठितावबोधनम्

12. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत :

5

आरक्षी सुपुष्टदेह आसीत्, अभियुक्तश्च अतीव कृशकायः । भारवतः शवस्य स्कन्धेन वहनं तत्कृते दुष्करम् आसीत् । स भारवेदनया क्रन्दति स्म । तस्य क्रन्दनं निशम्य मुदित आरक्षी तमुवाच — “रे दुष्ट ! तस्मिन् दिने त्वयाऽहं चोरिताया मञ्जूषाया ग्रहणाद् वारितः । इदानीं निजकृत्यस्य फलं भुङ्क्ष्व । अस्मिन् चौर्याभियोगे त्वं वर्षत्रयस्य कारादण्डं लप्स्यसे” इति प्रोच्य उच्चैः अहसत् । यथाकथञ्चिद् उभौ शवमानीय एकस्मिन् चत्वरे स्थापितवन्तौ । न्यायाधीशेन पुनस्तौ घटनायाः विषये वक्तुमादिष्टौ । आरक्षिणि निजपक्षं प्रस्तुतवति आश्चर्यम् अघटत् स शवः प्रावारकमपसार्य न्यायाधीशमभिवाद्य निवेदितवान् — मान्यवर ! एतेन आरक्षिणा अध्वनि यदुक्तं तद् वर्णयामि ‘त्वयाऽहं चोरितायाः मञ्जूषायाः ग्रहणाद् वारितः, अतः निजकृत्यस्य फलं भुङ्क्ष्व ।’

(i) एकपदेन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$$2 \times \frac{1}{2} = 1$$

- (क) सुपुष्टदेहः कः आसीत् ?
- (ख) अभियुक्ताय भारवतः कस्य वहनं दुष्करम् आसीत् ?
- (ग) कृशकायः कः आसीत् ?

- (ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×1=2
- (क) आरक्षी अभियुक्तं प्रति दण्डविषये किम् प्रोच्य उच्चैः अहसत् ?
- (ख) अभियुक्तः कया क्रन्दति स्म ?
- (ग) उभौ शवम् आनीय कुत्र स्थापितवन्तौ ?
- (iii) निर्देशानुसारम् उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×1=2
- (क) त्वं वर्षत्रयस्य कारादण्डं लप्स्यसे अत्र वाक्ये कर्तृपदं किम् ?
- (ख) 'चोरितायाः' इति विशेषणपदस्य विशेष्यपदं किम् ?
- (ग) 'प्रणम्य' इति पदस्य किं पर्यायपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

13. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नान् संस्कृतेन उत्तरत : 5

पिता यच्छति पुत्राय बाल्ये विद्याधनं महत् ।
पिताऽस्य किं तपस्तेपे इत्युक्तिस्तत्कृतज्ञता ॥

- (i) एकपदेन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) $2 \times \frac{1}{2} = 1$
- (क) पिता कदा विद्याधनं यच्छति ?
- (ख) पिता कस्मै विद्याधनं यच्छति ?
- (ग) कः तपः तेपे ?
- (ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×1=2
- (क) का उक्तिः कृतज्ञता ?
- (ख) पिता पुत्राय कीदृशं विद्याधनं यच्छति ?
- (ग) पिता पुत्राय बाल्ये कीदृशं धनं यच्छति ?
- (iii) निर्देशानुसारम् उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×1=2
- (क) 'सुताय' इति पदस्य पर्यायपदं किम् ?
- (ख) 'महत्' इति पदस्य विशेष्यपदं किम् ?
- (ग) 'यच्छति' इति पदस्य कर्तृपदं किम् ?

14. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत :

5

- रामः – अहो ! उदात्तरम्यः समुदाचारः । किं नामधेयो भवतोर्गुरुः ?
 लवः – ननु भगवान् वाल्मीकिः ।
 रामः – केन सम्बन्धेन ?
 लवः – उपनयनोपदेशेन ।
 रामः – अहमत्रभवतोः जनकं नामतो वेदितुमिच्छामि ।
 लवः – न हि जानाम्यस्य नामधेयम् । न कश्चिदस्मिन् तपोवने तस्य नाम व्यवहरति ।
 रामः – अहो माहात्म्यम् ।
 कुशः – जानाम्यहं तस्य नामधेयम् ।
 रामः – कथ्यताम् ।
 कुशः – निरनुक्रोशो नाम ।
 रामः – वयस्य, अपूर्वं खलु नामधेयम् ।
 विदूषकः – (विचिन्त्य) एवं तावत् पृच्छामि । निरनुक्रोश इति क एवं भणति ?
 कुशः – अम्बा ।

(i) एकपदेन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times \frac{1}{2} = 1$

- (क) लवस्य गुरोः नाम किम् ?
 (ख) लवकुशयोः गुरोः नाम कः पृच्छति ?
 (ग) लवस्य पितुः नाम कः जानाति ?

(ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times 1 = 2$

- (क) वाल्मीकिः केन सम्बन्धेन लवकुशयोः गुरुः अस्ति ?
 (ख) कुशः स्वपितुः नाम किम् ज्ञापयति ?
 (ग) कः लवकुशयोः जनकस्य नाम वेदितुम् इच्छति ?

(iii) निर्देशानुसारम् उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times 1 = 2$

- (क) 'वाल्मीकिः' इति पदस्य विशेषणपदं किम् ?
 (ख) 'जानामि' इति पदस्य कर्तृपदं किम् ?
 (ग) 'माता' इति पदस्य पर्यायपदं किं प्रयुक्तम् ?

15. अधोलिखित-रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत : (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4×1=4

- (i) यः आत्मनः श्रेयः इच्छति ।
- (ii) सुरभिः पुत्रस्य दैन्यं दृष्ट्वा रोदिति ।
- (iii) त्वं मानुषात् बिभेषि ।
- (iv) काकः कृष्णः भवति ।
- (v) हरिततरूणां माला रमणीया ।

16. मञ्जूषायाः सहायतया अधोलिखितश्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुनः लिखत :

4×1=4

‘प्रस्तरतले लतातरुगुल्मा नो भवन्तु पिष्टाः ।
पाषाणी सभ्यता निसर्गे स्यान्न समाविष्टा ॥
मानवाय जीवनं कामये नो जीवन्मरणम् । शुचि ॥

अन्वयः –

- (i) _____ प्रस्तरतले पिष्टाः नो (ii) _____ । निसर्गे (iii) _____
सभ्यता समाविष्टा न (iv) _____ । मानवाय जीवनं कामये नो जीवन्मरणम् ।

मञ्जूषा

पाषाणी, स्यात्, लतातरुगुल्माः, भवन्तु

अथवा

अधोलिखितश्लोकस्य भावार्थे रिक्तस्थानानि मञ्जूषायाः साहाय्येन पूरयित्वा पुनः लिखत :

एक एव खगो मानी वने वसति चातकः ।
पिपासितो वा म्रियते याचते वा पुरन्दरम् ॥

भावार्थः –

- वने केवलम् (i) _____ एव (ii) _____ स्वाभिमानि पक्षी वसति । सः
(iii) _____ वा म्रियते अथवा केवलं जलं (iv) _____ याचते अर्थात्
सः सर्वं न याचते ।

मञ्जूषा

चातकः, एकः, पिपासितः, इन्द्रदेवम्

17. अधोलिखितानि वाक्यानि घटनाक्रमानुसारं संयोज्य पुनः लिखत :

$$8 \times \frac{1}{2} = 4$$

- (i) निर्धनस्य पुत्रः छात्रावासे निवसन् अध्ययने संलग्नो जातः ।
- (ii) तेन वित्तेन स्वपुत्रं एकस्मिन् महाविद्यालये प्रवेशं कारितवान् ।
- (iii) कश्चन निर्धनः जनः परिश्रमेण किञ्चित् धनम् अर्जितवान् ।
- (iv) पुत्रस्य रुग्णतां श्रुत्वा पिता व्याकुलो जातः ।
- (v) पुत्रः छात्रावासे रुग्णः जातः ।
- (vi) सायङ्कालो जातः परं गन्तव्यात् सः पुत्रः दूरे आसीत् ।
- (vii) निर्धनः स्वपुत्रं द्रष्टुं पदातिः एव प्राचलत् ।
- (viii) सः पार्श्वस्थिते ग्रामे रात्रिनिवासं कर्तुं कमपि गृहम् उपागतः ।

18. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुकूलम् उचितार्थं चित्वा लिखत :
(केवलं प्रश्नत्रयम्)

$$3 \times 1 = 3$$

- (i) कश्चन निर्धनः वित्तम् उपार्जितवान् ।

(A) वायुम्	(B) फलम्
(C) धनम्	(D) अन्नम्
- (ii) अपरः वानरः सिंहस्य पुच्छं धुनाति ।

(A) अनेकाः	(B) अन्यः
(C) प्रथमः	(D) एकः
- (iii) रसालमुकुलानि भृङ्गाः समाश्रयन्ते ।

(A) हयाः	(B) नागाः
(C) गजाः	(D) भ्रमराः
- (iv) वासव ! अहं पुत्रस्य दैन्यं दृष्ट्वा रोदिमि ।

(A) पुत्र !	(B) इन्द्र !
(C) गणेश !	(D) शिव !

SET-4**Series ΩQAΩA****प्रश्न-पत्र कोड
Q.P. Code****52**

रोल नं.

Roll No.

--	--	--	--	--	--	--	--

परीक्षार्थी प्रश्न-पत्र कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें।

Candidates must write the Q.P. Code on the title page of the answer-book.

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 8 हैं।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए प्रश्न-पत्र कोड को परीक्षार्थी उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में 9 प्रश्न हैं।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, उत्तर-पुस्तिका में प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।
- इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है। प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा। 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे।
- Please check that this question paper contains 8 printed pages.
- Q.P. Code given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains 9 questions.
- **Please write down the serial number of the question in the answer-book before attempting it.**
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

संस्कृतम्
SANSKRIT

अवधि : होराद्वयम्

निर्धारित समय : 2 घण्टे

Time allowed : 2 hours

पूर्णाङ्काः : 40

अधिकतम अंक : 40

Maximum Marks : 40

General Instructions :

Read the following instructions carefully and follow :

1. This question paper contains three sections – Unseen Passage, Writing Skill and Text-books.
2. Section A (Unseen Passage) contains four parts and attempt all parts with choice as given there, based on specific instructions given in the question itself.
3. Section B (Writing Skill) contains three questions. Attempt all three questions based on specific instructions given in the question itself.
4. Section C (Text Books Based Question) contains five main questions with choice as given there, as per the instructions given in the question itself.

खण्ड: क

वर्णनात्मकाः प्रश्नाः

अपठित-अवबोधनम्

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत : 10

“चलभाषियन्त्रम्” वर्तमानयुगस्य जीवनम् एव वर्तते । अस्य मुख्यं प्रयोजनं दूरस्थेन जनेन सह वार्तालापः इति, परम् अद्य अस्माकं जीवनशैली एव अनेन पूर्णतया प्रभाविता वर्तते । अधुना अनेन केवलं वार्ता एव न भवति अपितु वार्तया सहैव वयं प्रियजनं द्रष्टुम् अपि सक्षमाः । अपि च ईमेल-फेसबुक-व्हाट्सएप-माध्यमैः वार्ता सुकरा भवति । अस्य माध्यमेन गमनागमनार्थं शीघ्रमेव जनाः सरलतया वाहनं प्राप्नुवन्ति । यदि कदापि वयं मार्गं विस्मरामः तदा उचितं मार्गं प्रदर्शयितुम् अपि इदम् श्रेयस्करम् । न केवलमेतदेव अपितु एतत् यन्त्रं विभिन्नाभिः क्रीडाभिः मनोरञ्जनं चापि करोति, अतः बालाः, वृद्धाः, युवकाः सर्वे एव एतस्य यन्त्रस्य दासाः अभवन् । अधुना तु इदं यन्त्रं मित्रं, विद्यालयः, मार्गदर्शकः च सर्वमपि अभवत् ।

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×1=2

 - (i) वर्तमानयुगस्य जीवनम् किं वर्तते ?
 - (ii) के सरलतया वाहनं प्राप्नुवन्ति ?
 - (iii) एतत् यन्त्रं काभिः मनोरञ्जनं चापि करोति ?

(ब) पूर्णवाक्येन लिखत । (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×2=4

 - (i) अद्य चलभाषियन्त्रेण का प्रभाविता वर्तते ?
 - (ii) अधुना वार्ता कैः सुकरा भवति ?
 - (iii) के एतस्य यन्त्रस्य दासाः अभवन् ?

(स) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत । 1

(द) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नत्रयम्) 3×1=3

 - (i) ‘करोति’ इत्यस्याः क्रियायाः कर्तृपदं किम् ?
 - (ii) ‘सुकरा’ इति पदस्य विशेष्यं गद्यांशात् चित्वा लिखत ।
 - (iii) ‘हितकरम्’ इत्यस्य पदस्य कः पर्यायः अत्र आगतः ?
 - (iv) अनुच्छेदे ‘कठिनतया’ पदस्य कः विपर्ययः आगतः ?

खण्डः ख
रचनात्मकं कार्यम्

2. भवान् देवांशः । रामायणं पठनाय मित्रम् अक्षतं प्रोत्साहितं कर्तुं लिखिते पत्रे रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पत्रं च पुनः उत्तरपुस्तिकायां लिखतु ।

$$10 \times \frac{1}{2} = 5$$

76, हरिमार्गम्

(i) _____

दिनाङ्कः _____

प्रिय मित्र (ii) _____ !

नमोनमः ।

अत्र (iii) _____ तत्रास्तु । गतसप्ताहे मम (iv) _____ आसीत् । तस्मिन् अवसरे मम पिता मह्यम् 'रामायणम्' इति (v) _____ उपहाररूपेण दत्तवान् । अद्यत्वे अहं तत् पुस्तकं (vi) _____ पठामि । अतः अधुना त्वां प्रति पुस्तकविषये लेखितुम् इच्छामि । रामायणं पुस्तकं वस्तुतः (vii) _____ शिक्षयति । एतस्य पठनेन अस्माकं मनसि भ्रातृभावस्य, मित्रतायाः, पितरं प्रति च (viii) _____ अपि विकासः भविष्यति । अस्मिन् आधुनिके युगे तु अस्य ज्ञानस्य अत्यावश्यकता वर्तते । मम निवेदनम् अस्ति यद् भवान् अपि अस्य पुस्तकस्य (ix) _____ करोतु अन्यान् च अपि प्रोत्साहितं करोतु । पितृभ्यां मम प्रणामाः ।

तव (x) _____

देवांशः

मञ्जूषा

पुस्तकम्, कुशलम्, अक्षत, सुन्दरनगरात्, जन्मदिवसः, मित्रम्, मनोयोगेन, जीवनपद्धतिं, भक्तिभावनायाः, अध्ययनम् ।

3. अधः प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत : $5 \times 1 = 5$

मञ्जूषा

नगरस्य, स्तः, भवनानि, बालौ, उड्डयन्ति, पादपान्, पर्यावरणम्, प्रसन्नौ, पक्षिणः, जलपात्रम्, शुद्धम्, भवेयुः, जागरूकाः, सर्वत्र ।

अथवा

मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः एकम् अनुच्छेदं लिखत ।

$5 \times 1 = 5$

‘पर्यावरणम्’

मञ्जूषा

वृक्षाः, वातावरणम्, सन्ति, आक्सीजनं, जीवनवायुः, आरोपयेत्, हरीतिमा, सर्वत्र, जागरूकाः, संरक्षणम्, वनमहोत्सवः, मान्यते ।

4. अधोलिखितानि वाक्यानि संस्कृतभाषया अनूद्य लिखत : (केवलं वाक्यपञ्चकम्) 5×1=5
- (i) लिपिक अपना कार्य करता है ।
Clerk does his work.
 - (ii) दो किसानों ने खेत जोता था ।
Two farmers ploughed the field.
 - (iii) मैं आलस्य का त्याग करूँगा ।
I will leave laziness.
 - (iv) तुम सब मिलकर गीत बोलो ।
You recite song together.
 - (v) हमें रोज व्यायाम करना चाहिए ।
We should exercise daily.
 - (vi) सफलता परिश्रम का परिणाम है ।
Success is the result of hard work.
 - (vii) कल मोहन कहाँ था ?
Where was Mohan yesterday ?

खण्ड: ग

पठितावबोधनम्

5. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत : 3

स भारवेदनया क्रन्दति स्म । तस्य क्रन्दनं निशम्य मुदित आरक्षी तमुवाच — ‘रे दुष्ट ! तस्मिन् दिने त्वयाऽहं चोरिताया मञ्जूषाया ग्रहणाद् वारितः । इदानीं निजकृत्यस्य फलं भुङ्क्ष्व । अस्मिन् चौर्याभियोगे त्वं वर्षत्रयस्य कारादण्डं लप्स्यसे’ इति प्रोच्य उच्चैः अहसत् । यथाकथञ्चिद् उभौ शवमानीय चत्वरे स्थापितवन्तौ ।

न्यायाधीशेन पुनस्तौ घटनायाः विषये वक्तुमादिष्टौ । आरक्षिणि निजपक्षं प्रस्तुतवति आश्चर्यमघटत, स शवः प्रवारकमपसार्य न्यायाधीशमभिवाद्य निवेदितवान् — मान्यवर ! एतेन आरक्षिणा अध्वनि यदुक्तं तद् वर्णयामि, ‘त्वयाऽहं चोरिताया मञ्जूषाया ग्रहणाद् वारितः, अतः निजकृत्यस्य फलं भुङ्क्ष्व । अस्मिन् चौर्याभियोगे त्वं वर्षत्रयस्य कारादण्डं लप्स्यसे’ इति ।

(अ) एकपदेन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times \frac{1}{2} = 1$

- (i) अभियुक्तः कया क्रन्दति स्म ?
- (ii) कः उच्चैः अहसत् ?
- (iii) उभौ शवमानीय कुत्र स्थापितवन्तौ ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times 1 = 2$

- (i) क्रन्दनं निशम्य मुदितः आरक्षी किम् उवाच ?
- (ii) केन पुनस्तौ घटनायाः विषये वक्तुमादिष्टौ ?
- (iii) यदा आरक्षिणि निजपक्षं प्रस्तुतवति तदा किम् आश्चर्यमघटत ?

6. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत :

3

निमित्तमुद्दिश्य हि यः प्रकुप्यति,
ध्रुवं स तस्यापगमे प्रसीदति ।
अकारणद्वेषि मनस्तु यस्य वै,
कथं जनस्तं परितोषयिष्यति ॥

(अ) एकपदेन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times \frac{1}{2} = 1$

- (i) नरः किम् उद्दिश्य प्रकुप्यति ?
- (ii) कोपस्य निमित्ते समाप्ते सति किं स जनः प्रसीदति ?
- (iii) कीदृशं मनः न प्रसीदति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times 1 = 2$

- (i) यः निमित्तमुद्दिश्य प्रकुप्यति सः कदा प्रसीदति ?
- (ii) जनाः कीदृशं जनं परितोषयितुं न शक्नुवन्ति ?
- (iii) अत्र कस्य अपगमस्य वर्णनम् अस्ति ?

7. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत :

3

वनस्य दृश्यम् । समीपे एवैका नदी अपि वहति । एकः सिंहः विश्राम्यते तदैव एकः वानरः आगत्य तस्य पुच्छं धुनोति । क्रुद्धः सिंहः तं प्रहर्तुमिच्छति परं वानरस्तु कूर्दित्वा वृक्षमारूढः । तदैव अन्यस्मात् वृक्षात् अपरः वानरः सिंहस्य कर्णमाकृष्य पुनः वृक्षोपरि आरोहति । एवमेव वानराः वारं वारं सिंहं तुदन्ति । क्रुद्धः सिंहः इतस्ततः धावति, गर्जति परं किमपि कर्तुमसमर्थः एव तिष्ठति । वानराः हसन्ति वृक्षोपरि च विविधाः पक्षिणः अपि सिंहस्य एतादृशीं दशां दृष्ट्वा हर्षमिश्रितं कलरवं कुर्वन्ति । निद्राभङ्गदुःखेन वनराजः सन्नपि तुच्छजीवैः आत्मनः एतादृश्या दुरवस्थया श्रान्तः सर्वजन्तून् दृष्ट्वा पृच्छति ।

(अ) एकपदेन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times \frac{1}{2} = 1$

- (i) कस्य दृश्यम् अस्ति ?
- (ii) के सिंहं तुदन्ति ?
- (iii) वनस्य समीपे का वहति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत : (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times 1 = 2$

- (i) यदा सिंहः विश्राम्यते तदा किम् अभवत् ?
- (ii) विविधाः पक्षिणः किं दृष्ट्वा हर्षमिश्रितं कलरवं कुर्वन्ति ?
- (iii) वनराजः किमर्थं क्रुद्धः अभवत् ?

8. मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखितश्लोकस्य अन्वयं पूरयत :

$4 \times \frac{1}{2} = 2$

य इच्छत्यात्मनः श्रेयः प्रभूतानि सुखानि च ।

न कुर्यादहितं कर्म स परेभ्यः कदापि च ॥

अन्वयः -

यः (i) _____ श्रेयः प्रभूतानि (ii) _____ च इच्छति, सः (iii) _____ अहितं कर्म (iv) _____ च न कुर्यात् ।

मञ्जूषा

कदापि, आत्मनः, सुखानि, परेभ्यः ।

अथवा

मञ्जूषायाः साहाय्येन प्रदत्तश्लोकस्य भावार्थे रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पुनः लिखत :

$$4 \times \frac{1}{2} = 2$$

आलस्यं हि मनुष्याणां शरीरस्थो महान् रिपुः ।

नास्त्युद्यमसमो बन्धुः कृत्वा यं नावसीदति ॥

भावार्थः –

अस्य भावोऽस्ति यत् (i) _____ शरीरे स्थितम् (ii) _____ एव तेषां महान् शत्रुः अस्ति । एवमेव पुरुषार्थः इव तेषां कोऽपि अन्यः (iii) _____ नास्ति । तं (पुरुषार्थं) कृत्वा (iv) _____ कदापि न दुःखितो भवति ।

मञ्जूषा

मानवः, मानवानाम्, बन्धुः, आलस्यम् ।

9. अधोलिखित-कथांशं समुचित-क्रमेण लिखत :

$$8 \times \frac{1}{2} = 4$$

- (i) वानराः तं तुदन्ति स्म ।
- (ii) सर्वे प्राणिनः इदं दृष्ट्वा सिंहं राज्ञः पदाय अयोग्यं मन्यन्ते ।
- (iii) एकः सिंहः सुप्यति स्म ।
- (iv) सर्वेषां प्राणिनां यथासमयं महत्त्वं विद्यते ।
- (v) यूयं मिलित्वा एव मोदध्वं जीवनं च रसमयं कुरुध्वम् ।
- (vi) कोऽपि पशुः राजा न भविष्यति अपितु पक्षी एव राजेति इति निश्चितम् अभवत् ।
- (vii) सर्वे प्राणिनः परस्परं विवादं कुर्वन्ति आत्मानं योग्यं च कथयन्ति ।
- (viii) ततः प्रकृतिमाता प्रविशति ।

SET-4**Series ΩQAΩA/C****प्रश्न-पत्र कोड
Q.P. Code****52**

रोल नं.

Roll No.

--	--	--	--	--	--	--	--

परीक्षार्थी प्रश्न-पत्र कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें ।

Candidates must write the Q.P. Code on the title page of the answer-book.

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 9 हैं ।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए प्रश्न-पत्र कोड को परीक्षार्थी उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें ।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में 9 प्रश्न हैं ।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, उत्तर-पुस्तिका में प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें ।
- इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है । प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा । 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे ।
- Please check that this question paper contains 9 printed pages.
- Q.P. Code given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains 9 questions.
- **Please write down the serial number of the question in the answer-book before attempting it.**
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

संस्कृतम्
SANSKRIT

अवधि : होराद्वयम्

निर्धारित समय : 2 घण्टे

Time allowed : 2 hours

पूर्णाङ्कः : 40

अधिकतम अंक : 40

Maximum Marks : 40

सामान्य निर्देशाः

अधः प्रदत्तनिर्देशान् सावधानतया पठत अनुसरत च ।

1. प्रश्नपत्रमिदं विषयवस्तुदृष्ट्या विभागत्रये वर्तते – अपठित-अवबोधनम्, रचनात्मक लेखनम्, पठितावबोधनम् च ।
2. भाग ‘अ’ अपठित-अवबोधनस्य प्रश्ने विषयवस्तुदृष्ट्या चत्वारो भागाः सन्ति । प्रत्येकं विभागे प्रदत्तप्रश्नेषु स्वेच्छया यथारुचि चयनं कृत्वा निर्देशानुसारम् उत्तरत ।
3. भाग ‘ब’ रचनात्मक लेखनम् अस्ति । अस्मिन् भागे त्रयः प्रश्नाः सन्ति । विषयवस्तुदृष्ट्या यथानिर्देशं प्रश्नान् उत्तरत ।
4. भाग ‘स’ अत्र पाठ्यपुस्तकमधिकृत्य पञ्च प्रश्नाः प्रदत्ताः सन्ति । तथापि यथारुचि यथानिर्देशं चयनं कृत्वा प्रश्नान् उत्तरत ।
5. अस्मिन् प्रश्नपत्रे नव प्रश्नाः सन्ति । सर्वे समाधेयाः ।

General Instructions :

Read the following instructions carefully and follow :

1. This question paper contains three sections – Unseen Passage, Writing Skill and Text-books.
2. Section A (Unseen Passage) contains four parts and attempt all parts with choice as given there, based on specific instructions given in the question itself.
3. Section B (Writing Skill) contains three questions. Attempt all three questions based on specific instructions given in the question itself.
4. Section C (Text Books Based Question) contains five main questions with choice as per the instructions given in the question itself.
5. This question paper contains nine questions. Answer all questions.

खण्डः क

वर्णनात्मकाः प्रश्नाः

अपठित-अवबोधनम्

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत : 10

“शरीरमाद्यं खलु धर्मसाधनम्” अर्थात् शरीरम् एव सर्वेषां कर्तव्यानां प्रमुखं साधनं वर्तते । वयं सर्वाणि कार्याणि शरीरेण एव कर्तुं सक्षमाः । यद्यपि सामाजिकम्-धार्मिकम्-राजनैतिकम्-पारिवारिकम्-वैयक्तिककार्याणि च अपि शरीरेण एव भवन्ति परं तथापि वयम् अस्य एव

अवहेलनां कुर्मः । अद्य जनाः स्वकार्येषु अत्यधिकं निमग्नाः सन्ति । अतः ते स्वशरीरं प्रति पूर्णतः उदासीनाः दृश्यन्ते । ते न तु समयेन खादन्ति, न पिबन्ति, न व्यायामं कुर्वन्ति, न विश्रामं कुर्वन्ति । वस्तुतः ते स्वस्थं भवितुं किमपि न कुर्वन्ति, केवलं धनं प्राप्तुं व्यग्राः दृश्यन्ते । एतदर्थमेव ते अधुना शरीरेण स्वस्थाः न सन्ति अपितु तेषां शरीरं रोगाणां गृहम् अस्ति । अतः इदम् अस्माकं कर्तव्यं यत् वयं स्वास्थ्यं प्रति जागरूकाः भवेम ।

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

- (i) शरीरं केषां प्रमुखं साधनम् अस्ति ?
- (ii) सर्वाणि कार्याणि केन कर्तुं सक्षमाः ?
- (iii) जनाः किं प्राप्तुं व्यग्राः दृश्यन्ते ?

(ब) पूर्णवाक्येन लिखत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×2=4

- (i) कानि कानि कार्याणि शरीरेण एव भवन्ति ?
- (ii) जनाः कं प्रति पूर्णतः उदासीनाः सन्ति ?
- (iii) अस्माकं किं कर्तव्यम् ?

(स) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत ।

1

(द) यथानिर्देशम् उत्तरत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3×1=3

- (i) 'भवेम' इति क्रियापदस्य कर्तृपदं किम् ?
- (ii) 'कार्याणि' इति पदस्य विशेषणं गद्यांशात् चित्वा लिखत ।
- (iii) 'समर्थाः' इत्यस्य पदस्य कः पर्यायः अत्र आगतः ?
- (iv) अनुच्छेदे 'जागरूकाः' पदस्य कः विपर्ययः आगतः ?

खण्डः ख

रचनात्मक-लेखनम्

2. भवान् निपुणः । भवतः मित्रम् अथर्वः चलभाषियन्त्रस्य प्रयोगम् अत्यधिकं करोति । अस्य दुष्परिणामान् ज्ञापयता लिखिते पत्रे रिक्तस्थानानि पूरयित्वा पत्रं च पुनः उत्तरपुस्तिकायां लिखतु ।

$$10 \times \frac{1}{2} = 5$$

92, विज्ञान विहारः

नवदिल्लीतः

दिनाङ्कः _____

प्रिय मित्र (i) _____ !

सप्रेम नमोनमः ।

अत्र कुशलं (ii) _____ । अधुना अहम् (iii) _____ यत् भवान् अत्यधिकं चलभाषियन्त्रे (iv) _____ एव दृश्यते । एतत् न उचितम् । अनेन तु (v) _____ हानिः भवति । कक्षायाः पश्चात् अस्य (vi) _____ अति न्यूनः भवितव्यः । अस्य अतिप्रयोगः स्वस्थाय नोचितं वर्तते । (vii) _____ दृष्टि कृते तु इदं शत्रुः इव । अहं मन्ये अधुना (viii) _____ अस्य प्रयोगम् आवश्यकतानुसारम् एव करिष्यसि, स्वाध्ययनं प्रति च सचेष्टः भविष्यसि ।

(ix) _____ प्रति सादरं प्रणामाः ।

भवदीयं (x) _____

निपुणः

मञ्जूषा

सक्रियः, त्वम्, मातापितरौ, अनुभवामि, मित्रम्, प्रयोगः, तत्रास्तु, अथर्व, अमूल्यसमयस्य, नेत्राणाम् ।

3. प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत : 5×1=5

मञ्जूषा

पुस्तकानि, चतस्रः, पठन्ति, आसन्दिकायाम्, ध्यानेन, पुस्तकालयम्, सुसज्जितम्, वर्तते, द्वौ, संगणकम्, बालौ, पुस्तकालयाध्यक्षः, एका, शान्तम् ।

अथवा

मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः एकम् अनुच्छेदं लिखत : 5×1=5

‘अध्ययनस्य महत्त्वम्’

मञ्जूषा

ज्ञानम्, भवति, सम्मानम्, अपि, सर्वत्र, धनम्, अर्जयितुम्, विद्यया, शब्दकोशः, च, सन्ति, जनाः, कुर्वन्ति, विदुषाम्, पराजितः ।

4. अधोलिखितानि वाक्यानि संस्कृतभाषया अनूद्य लिखत : (केवलं वाक्यपञ्चकम्)

5×1=5

- (i) विद्या के बिना जीवन व्यर्थ है ।
Life is futile without knowledge.
- (ii) मेरी माता भोजन पकाती है ।
My mother cooks food.
- (iii) मित्र की सहायता करनी चाहिए ।
A friend should be helped.
- (iv) तुम दुकान से दूध लाओ ।
Bring milk from the shop.
- (v) तुम अपना कार्य कब करोगे ?
When will you do your work ?
- (vi) किसान कल गाँव गए थे ।
Farmers went to village yesterday.
- (vii) मोहन चतुर बालक है ।
Mohan is a clever boy.

खण्ड: ग

पठितावबोधनम्

5. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत :

3

अग्रिम दिने स आरक्षी चौर्याभियोगे तं न्यायालयं नीतवान् । न्यायाधीशो बंकिमचन्द्रः उभाभ्यां पृथक् पृथक् विवरणं श्रुतवान् । सर्वं वृत्तमवगत्य सः तं निर्दोषम् अमन्यत आरक्षिणं च दोषभाजनम् । किन्तु प्रमाणाभावात् स निर्णेतुं नाशक्नोत् । ततोऽसौ तौ अग्रिमे दिने उपस्थातुम् आदिष्टवान् । अन्येद्युः तौ न्यायालये स्व-स्व-पक्षं स्थापितवन्तौ । तदैव कश्चिद् तत्रत्यः कर्मचारी समागत्य न्यवेदयत् यत् इतः क्रोशद्वयान्तराले कश्चिज्जनः केनापि हतः । तस्य मृतशरीरं राजमार्गम् निकषा वर्तते । आदिश्यतां किं करणीयमिति । न्यायाधीशः आरक्षिणम् अभियुक्तं च तं शवं न्यायालये आनेतुमादिष्टवान् ।

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times \frac{1}{2} = 1$

- (i) न्यायाधीशस्य नाम किम् ?
- (ii) न्यायाधीशः तम् अतिथिं कीदृशम् अमन्यत ?
- (iii) तौ कुत्र स्व स्व पक्षं स्थापितवन्तौ ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

- (i) न्यायाधीशः आरक्षणम् अभियुक्तं च किम् आदिष्टवान् ?
- (ii) तत्रत्यः कर्मचारी किं न्यवेदयत् ?
- (iii) न्यायाधीशः किमर्थं निर्णेतुं नाशक्नोत् ?

6. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत :

3

उदीरितोऽर्थः पशुनापि गृह्यते,
हयाश्च नागाश्च वहन्ति बोधिताः ।
अनुक्तमप्यूहति पण्डितो जनः,
परेङ्गितज्ञानफला हि बुद्धयः ॥

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times \frac{1}{2} = 1$

- (i) उदीरितोऽर्थः केन गृह्यते ?
- (ii) हयाः भारं किं कुर्वन्ति ?
- (iii) कः अनुक्तम् अपि ऊहति ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

- (i) पशुना कीदृशः अर्थः गृह्यते ?
- (ii) के के बोधिताः वहन्ति ?
- (iii) बुद्धयः कीदृश्यः भवन्ति ?

7. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत :

3

(एतस्मिन्नेव काले व्याघ्रचित्रकौ अपि नदीजलं पातुमागतौ एतं विवादं श्रुणुतः वदतः च)

व्याघ्रचित्रकौ — अरे किं वनराजपदाय सुपात्रं चीयते ? एतदर्थं तु आवामेव योग्यौ । यस्य कस्यापि चयनं कुर्वन्तु सर्वसम्मतया ।

सिंहः — तूष्णीं भव भोः । युवामपि मत्सदृशौ भक्षकौ न तु रक्षकौ । एते वन्यजीवाः भक्षकं रक्षकपदयोग्यं न मन्यन्ते अतएव विचारविमर्शः प्रचलति ।

बकः — सर्वथा सम्यगुक्तम् सिंहमहोदयेन । वस्तुतः एव सिंहेन बहुकालपर्यन्तं शासनं कृतम् परमधुना तु कोऽपि पक्षी एव राजेति निश्चेतव्यम् अत्र तु संशीतिलेशस्यस्यापि अवकाशः एव नास्ति ।

सर्वे पक्षिणः (उच्चैः) — आम् आम् — कश्चित् खगः एव वनराजः भविष्यति इति ।

(अ) एकपदेन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$$2 \times \frac{1}{2} = 1$$

- (i) कौ नदीजलं पातुमागतौ ?
- (ii) 'तूष्णीं भव' इति कः कथयति ?
- (iii) किमर्थं सुपात्रं चीयते ?

(ब) पूर्णवाक्येन उत्तरत । (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$$2 \times 1 = 2$$

- (i) वन्यजीवाः कं रक्षकपदयोग्यं न मन्यन्ते ?
- (ii) कुत्र संशीतिलेशस्यस्यापि अवकाशः एव नास्ति ?
- (iii) सर्वे पक्षिणः उच्चैः किं कथयन्ति ?

8. मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखित-श्लोकस्य अन्वयं पूरयत :

$$4 \times \frac{1}{2} = 2$$

सेवितव्यो महावृक्षः फलच्छायासमन्वितः ।
यदि दैवात् फलं नास्ति छाया केन निवार्यते ॥

अन्वयः -

फलच्छायासमन्वितः (i) _____ सेवितव्यः । (ii) _____ यदि फलं
(iii) _____ (वृक्षस्य) (iv) _____ केन निवार्यते ।

मञ्जूषा

छाया, महावृक्षः, नास्ति, दैवात् ।

अथवा

मञ्जूषायाः साहाय्येन प्रदत्तश्लोकस्य भावार्थे रिक्तस्थानानि पूरयित्वा तं पुनः लिखत :

$$4 \times \frac{1}{2} = 2$$

त्यक्त्वा धर्मप्रदां वाचं परुषां योऽभ्युदीरयेत् ।
परित्यज्य फलं पक्वं भुङ्क्तेऽपक्वं विमूढधीः ॥

भावार्थः -

अस्य भावोऽस्ति यत् यः नरः सत्यां धर्मयुक्ताम् (i) _____ त्यक्त्वा
(ii) _____ वाचं वदेत् सः (iii) _____ पक्वं फलं त्यक्त्वा
(iv) _____ फलं खादति अर्थात् तस्य नरस्य वाण्यां सरसता मधुरता न भवति ।

मञ्जूषा

कठोराम्, वाणीम्, अपक्वम्, बुद्धिहीनः

9. अधोलिखित-कथांशं समुचित-क्रमेण लिखत :

$$8 \times \frac{1}{2} = 4$$

- (i) चौरस्य पादध्वनिना अतिथिः प्रबुद्धः ।
- (ii) ग्रामवासिनः वराकमतिथिमेव चौरं मत्वा अभर्त्सयन् ।
- (iii) सः पुत्रं द्रष्टुं पदातिरेव प्राचलत् ।
- (iv) कश्चन निर्धनः जनः वित्तम् उपार्जितवान् ।
- (v) तस्मिन् गृहे कश्चन चौरः गृहाभ्यान्तरे प्रविष्टः ।
- (vi) सः रात्रिनिवासं कर्तुम् एकं गृहम् उपागतः ।
- (vii) छात्रावासे निवसन् एकदा तस्य पुत्रः रुग्णः जातः ।
- (viii) चौरः एव उच्चैः क्रोशितुमारभत ।

Series ωZYX/C

Set-4

प्रश्न-पत्र कोड
Q.P. Code

52

रोल नं.

Roll No.

परीक्षार्थी प्रश्न-पत्र कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें।

Candidates must write the Q.P. Code on the title page of the answer-book.

संस्कृतम् SANSKRIT

अवधि : होरात्रयम्

निर्धारित समय : 3 घण्टे

Time allowed : 3 hours

पूर्णाङ्काः : 80

अधिकतम अंक : 80

Maximum Marks : 80

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 15 हैं।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए प्रश्न-पत्र कोड को परीक्षार्थी उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में 18 प्रश्न हैं।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, उत्तर-पुस्तिका में प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।
- इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है। प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा। 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे।
- Please check that this question paper contains 15 printed pages.
- Q.P. Code given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains 18 questions.
- Please write down the serial number of the question in the answer-book before attempting it.
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

General Instructions :

1. Question paper is divided into **four** sections.
2. It has total **18** questions.
 - Section A : 1 question no. 1
 - Section B : 3 questions no. 2 to 4
 - Section C : 7 questions no. 5 to 11
 - Section D : 7 questions no. 12 to 18
3. Attempt questions as per specific instructions.
4. Write question no. in answer book before attempting it.

खण्ड: 'क'

(10 अङ्काः)

अपठितावबोधनम्

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत ।

10

मनुष्याणां कृते स्वास्थ्यं सर्वसाधकमस्ति । स्वस्थे शरीरे एव स्वस्थं मस्तिष्कम् उन्नताः विचाराः च भवन्ति । यदि शरीरं स्वस्थं स्यात् तर्हि शारीरिकं मानसिकं वा सर्वाणि कार्याणि सरलतया भवन्ति । परं स्वास्थ्यं केवलं पौष्टिकभोजनेन न प्राप्यते अपितु तत्कृते व्यायामस्य अपि आवश्यकता विद्यते । व्यायामेन पाचनशक्तिः वर्धते । नियमतः एव क्रियमाणो व्यायामः फलप्रदो भवति । व्यायामेन देहे कर्मण्यता तेजस्विता सहिष्णुता च आयाति । शरीरस्य सर्वेषु भागेषु सम्यक्तया रक्तसञ्चारो भवति, बलं च वर्धते, रोगाश्च नश्यन्ति । इत्थं व्यायामेन अनेके लाभाः भवन्ति; अतः ये जनाः अधिकं व्यायामं कर्तुं न शक्नुवन्ति ते केवलं प्रातः सायं वा भ्रमणम् एव कुर्युः । उक्तं च 'व्यायामो हि आरोग्यकरः' ।

- अ. एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×1=2
- (i) केषां कृते स्वास्थ्यं सर्वसाधकमस्ति ?
- (ii) पाचनशक्तिः केन वर्धते ?
- (iii) ये अधिकं व्यायामं कर्तुं न शक्नुवन्ति ते केवलं किं कुर्युः ?
- आ. पूर्णवाक्येन लिखत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×2=4
- (i) उन्नताः विचाराः कुत्र भवन्ति ?
- (ii) सर्वाणि कार्याणि कदा सरलतया भवन्ति ?
- (iii) व्यायामेन के के लाभाः भवन्ति ?
- इ. अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत । 1
- ई. यथानिर्देशम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नत्रयम्) 3×1=3
- (i) ‘ते केवलं भ्रमणम् एव कुर्युः’ अत्र किं क्रियापदम् ?
- (a) भ्रमणम्
- (b) ते
- (c) एव
- (d) कुर्युः
- (ii) ‘अनेके’ इति विशेषणपदस्य विशेष्यपदं किम् ?
- (a) लाभाः
- (b) कार्याणि
- (c) रोगाः
- (d) बलम्
- (iii) ‘काठिन्येन’ इति पदस्य किं विलोमपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?
- (a) देहे
- (b) भागेषु
- (c) सरलतया
- (d) आवश्यकता
- (iv) ‘नियमतः एव क्रियमाणो व्यायामः फलप्रदो भवति’ वाक्ये ‘भवति’ इति क्रियायाः कर्तृपदं किम् ?
- (a) नियमतः
- (b) व्यायामः
- (c) फलप्रदः
- (d) क्रियमाणः

खण्ड: 'ख'
रचनात्मक-कार्यम्

(15 अङ्काः)

2. अथर्वः दिल्लीनगरे वसति । तस्य मित्रं कृष्णः मुंबईनगरे निवसति । अथर्वस्य विद्यालये पर्यावरणविषये एका गोष्ठी जाता । गोष्ठीं वर्णयन् अथर्वः कृष्णाय एकं पत्रम् लिखति । मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा पत्रं पूरयतु ।

$$10 \times \frac{1}{2} = 5$$

221, गगनविहारः
नवदिल्लीतः

(i) _____ कृष्ण !
नमस्ते ।

ह्यः अस्माकं विद्यालये (ii) _____ एका महत्त्वपूर्णा गोष्ठी अभवत् । तत्र महानगरेषु वर्धमानं प्रदूषणं दृष्ट्वा (iii) _____ रक्षणोपायानां विषये चर्चा अभवत् । गोष्ठ्यां वक्तॄणां विचारसारः आसीत् यत् गृहात् बहिः (iv) _____ च अवकरः न क्षेपणीयः । (v) _____ समये-समये जलशुद्धिः करणीया । मार्गेषु उद्यानेषु विद्यालयेषु च अधिकाधिकं (vi) _____ आरोपणीयाः । जनजागरणार्थं 'वृक्षो रक्षति रक्षितः', 'जलम् एव जीवनम्' एतादृशानि महावाक्यानि पट्टिकासु लिखित्वा यत्र तत्र (vii) _____ । ध्वनिप्रदूषणं निवारयितुं ध्वनिप्रसारणयन्त्राणां (viii) _____ प्रयोगः करणीयः । अस्मिन् विषये भवतः (ix) _____ किं किं भवति इति विस्तरेण लिखतु ।
पितरौ वन्दनीयौ ।
भवतः मित्रम्
(x) _____

मञ्जूषा

विद्यालये, अथर्वः, नदीजलेषु, पर्यावरणविषये, न्यूनतमः, वृक्षाः, पर्यावरणस्य, प्रदर्शनीयानि,
जलप्रदूषणनिवारणाय, प्रियमित्र ।

3. (क) प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत । 5×1=5

मञ्जूषा

वातावरणम्, ग्रामस्य, महिलाः, एकः, वृक्षाः, साधारणम्, गृहे, ग्रामीणपरिवेशः, कुक्कुरः,
जलस्य, भोजनम्, द्वे, आनयन्ति, जलम्, समस्या, स्वच्छम्, पचतः ।

अथवा

- (ख) मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य न्यूनातिन्यूनं पञ्चभिः
संस्कृतवाक्यैः एकम् अनुच्छेदं लिखत । 5×1=5

‘प्रातःभ्रमणम्’

मञ्जूषा

वृक्षाः, जनाः, पवनः, प्रतिदिनम्, शीतलः, स्वास्थ्याय, आवश्यकम्, सूर्योदयः, आनन्दम्,
अनुभवन्ति, उद्याने, वहति ।

4. अधोलिखितानि वाक्यानि संस्कृतभाषया अनूद्य लिखत । (केवलं वाक्यपञ्चकम्)

5×1=5

- (i) हमने कहानियों की पुस्तकें पढ़ीं ।
We read storybooks.
- (ii) बन्दर वृक्ष पर कूद रहे हैं ।
The monkeys are jumping on the tree.
- (iii) आपका कार्य उत्तम था ।
Your work was the best.
- (iv) छात्रा ! सदा सत्य बोलो ।
Students ! Always speak the truth.
- (v) हम सब मिलकर गाएँगे ।
We will sing together.
- (vi) हमारा देश भारत है ।
Our nation is India.
- (vii) गंगा का जल पवित्र होता है ।
The water of Ganga is pure.

खण्ड: 'ग'

(25 अङ्काः)

अनुप्रयुक्तव्याकरणम्

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4×1=4

- (i) आचारः प्रथमः + धर्मः इत्येतद् विदुषां वचः ।
- (ii) कश्चन चौरः गृहाभ्यान्तरं प्रविष्टः ।
- (iii) कः इदं दुष्करं कुर्यात् + इदानीं शिविना विना ?
- (iv) जगत्पतेः सृष्टिरेषा रमणीया ।
- (v) यदि न स्यान्नरपतिः ।

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत ।
(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) 4×1=4

- (i) व्याघ्रमारी इयम् इति मत्वा व्याघ्रो भयाकुलचित्तः नष्टः ।
- (a) भयात् आकुलः चित्तः
(b) भयात् आकुलं चित्तम्
(c) भयेन आकुलः चित्तः
(d) भयेन आकुलं चित्तं यस्य सः
- (ii) किं द्वयोरप्येकमेव प्रतिवचनम् ।
- (a) वचनं वचने प्रति
(b) वचनं वचनम् इति
(c) वचने वचनं इति
(d) वचनेन वचनेन इति
- (iii) ततः प्रविशतः विदूषकेनोपदिश्यमानमार्गौ तापसौ कुशलवौ ।
- (a) कुशः च लवः च
(b) लवः च कुशः च
(c) लवयोः च कुशयोः च
(d) कुशस्य च लवस्य च
- (iv) पुत्रस्य दैन्यं दृष्ट्वा अहं रोदिमि ।
- (a) पुत्रदैन्यम्
(b) पुत्रदैन्यः
(c) दीनपुत्रः
(d) पुत्रदीनताम्
- (v) मलेन सह धरातलम् ।
- (a) समलः
(b) मलसहितम्
(c) समलम्
(d) समले

7. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4×1=4

- (i) हरिततरूणां ललितलतानां माला रमणीया ।
- (a) रमणीय + आ
(b) रमणीया + आ
(c) रमणीय + टाप्
(d) रमणी + इन्
- (ii) अद्य मम वर्ष + ठक् परीक्षा अस्ति ।
- (a) वार्षिकः
(b) वार्षिकी
(c) वार्षिक्यः
(d) वार्षिकम्
- (iii) हिमकरस्य शीतल + त्व लोके प्रसिद्धम् अस्ति ।
- (a) शीतलत्व
(b) शीतलत्वम्
(c) शीतलता
(d) शीतलत्वाम्
- (iv) सा तपस्विनी मत्कृतेनापराधेन स्वापत्यम् एवं निर्भर्त्सयति ।
- (a) तपस्विन् + डीप्
(b) तपस् + विनि
(c) तपस्वी + णिनि
(d) तपस्विन् + इन्
- (v) युद्धे बल + मतुप् जनः एव विजयं लभते ।
- (a) बलमती
(b) बलवान्
(c) बलवती
(d) बलवत्यः

8. वाच्यानुसारम् उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत ।
(केवलं प्रश्नत्रयम्)

3×1=3

(i) प्रणवः – सुधे ! किं त्वम् सांस्कृतिक-कार्यक्रमे भागं _____ ?

- (a) गृह्णाति
- (b) गृह्णासि
- (c) गृह्णामि
- (d) गृह्यते

(ii) सुधा – आम् प्रणव ! मया तत्र गीतानि _____ ।

- (a) गायामि
- (b) गायन्ति
- (c) गीयन्ते
- (d) गीयते

(iii) प्रणवः – किम् छात्राः तत्र _____ अपि प्राप्नुवन्ति ?

- (a) पुरस्कारः
- (b) पुरस्कारेण
- (c) पुरस्काराणाम्
- (d) पुरस्कारान्

(iv) सुधा – आम् सखे ! तत्र वार्षिकोत्सवे _____ पुरस्काराः प्राप्यन्ते ।

- (a) छात्रैः
- (b) छात्राः
- (c) छात्रेभ्यः
- (d) छात्रान्

9. कालबोधकशब्दैः अधोलिखित-दिनचर्या पूरयत : (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) 4×1=4
- (i) मम विद्यालये संस्कृतदिवसे प्रातः 9:00 वादने सरस्वती-वन्दना अभवत् ।
- (ii) तदा 9:15 वादने एका छात्रा भाषायाः महत्त्वम् अवदत् ।
- (iii) तदन्तरम् 9:30 वादने एका समूहनृत्यप्रस्तुतिः अभवत् ।
- (iv) 9:45 वादने मम कक्षायाः बालिकाः एकां नाटिकां प्रस्तुतवत्यः ।
- (v) अन्ते 10:00 वादने शान्तिपाठः अभवत् ।
10. मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत : (केवलं त्रयम्) 3×1=3
- (i) व्याघ्रोऽपि _____ नष्टः गलबद्धः शृगालकः ।
- (ii) यत्रास्ते सा धूर्ता _____ गम्यताम् ।
- (iii) सः दीनः इति जानन् _____ कृषकः तं बहुधा पीडयति ।
- (iv) यदा मेघाः गर्जन्ति _____ वर्षा भवति ।

मञ्जूषा

तत्र, अपि, तदा, सहसा

11. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कित – अशुद्धपदाय उचितपदं चित्वा वाक्यानि पुनः लिखत ।
(केवलं त्रयम्) 3×1=3
- (i) यूयं पाठं पठति ।
- (a) पठथ
- (b) पठसि
- (c) पठन्ति
- (d) पठथः
- (ii) वृक्षे अनेकानि आम्रम् सन्ति ।
- (a) आम्रे
- (b) आम्राणि
- (c) आम्रस्य
- (d) आम्रेषु

(iii) सा तत्र सखी प्रति गच्छति ।

- (a) सखीम्
- (b) सखिषु
- (c) सखीनाम्
- (d) सख्याम्

(iv) राधा श्वः मम गृहम् अगच्छत् ।

- (a) आगमिष्यति
- (b) आगच्छति
- (c) गच्छतु
- (d) गमिष्यति

खण्डः 'घ'
पठितावबोधनम्

(30 अङ्काः)

12. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत ।

5

अग्रिम दिने स आरक्षी चौर्याभियोगे तं न्यायालयं नीतवान् । न्यायाधीशो बंकिमचन्द्रः उभाभ्यां पृथक् पृथक् विवरणं श्रुतवान् । सर्वं वृत्तमवगत्य सः तं निर्दोषम् अमन्यत आरक्षणं च दोषभाजनम् । किन्तु प्रमाणाभावात् स निर्णेतुं नाशक्नोत् । ततोऽसौ तौ अग्रिमे दिने उपस्थातुम् आदिष्टवान् । अन्येद्युः तौ न्यायालये स्व स्व पक्षं पुनः स्थापितवन्तौ । तदैव कश्चिद् तत्रत्यः कर्मचारी समागत्य न्यवेदयत् यत् इतः क्रोशद्वयान्तराले कश्चिज्जनः केनापि हतः । तस्य मृतशरीरं राजमार्गम् निकषा वर्तते । आदिश्यतां किं करणीयमिति । न्यायाधीशः आरक्षणम् अभियुक्तं च तं शवं न्यायालये आनेतुमादिष्टवान् ।

अ. एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times \frac{1}{2} = 1$

- (i) न्यायाधीशस्य नाम किम् ?
- (ii) न्यायाधीशः तम् अतिथिं कीदृशम् अमन्यत ?
- (iii) तौ कुत्र स्व स्व पक्षं स्थापितवन्तौ ?

आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times 1 = 2$

- (i) न्यायाधीशः किम् आदिष्टवान् ?
- (ii) कर्मचारी किं न्यवेदयत् ?
- (iii) न्यायाधीशः किमर्थं निर्णेतुं नाशक्नोत् ?

इ. निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

- (i) 'न्यवेदयत्' इति क्रियापदस्य किं कर्तृपदम् अत्र प्रयुक्तम् ?
- (ii) 'अग्रिमे' इति विशेषणपदस्य विशेष्यपदं किम् ?
- (iii) 'दूरम्' इति पदस्य किं विलोमपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

13. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत ।

5

गुणी गुणं वेत्ति न वेत्ति निर्गुणो,
बली बलं वेत्ति न वेत्ति निर्बलः ।
पिको वसन्तस्य गुणं न वायसः,
करी च सिंहस्य बलं न मूषकः ॥

अ. एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$2 \times \frac{1}{2} = 1$

- (i) कीदृशः जनः गुणं जानाति ?
- (ii) कीदृशः जनः गुणं न जानाति ?
- (iii) सिंहस्य बलं को जानाति ?

आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

- (i) वसन्तस्य गुणं कः जानाति कः च न जानाति ?
- (ii) मूषकः कस्य बलं न जानाति ?
- (iii) कः बलस्य गुणं जानाति कः च न जानाति ?

इ. भाषिककार्यम् – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

2×1=2

- (i) श्लोके 'जानाति' इति पदस्य पर्यायपदं किम् आगतम् ?
- (ii) 'गुणी गुणं वेत्ति' अत्र कर्तृपदं किम् ?
- (iii) 'निर्बलः' इति पदस्य विपर्ययपदं किम् अत्र प्रयुक्तम् ?

14. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत ।

5

रामः – (स्वगतम्) धिङ् मामेवंभूतम् । सा तपस्विनी मत्कृतेनापराधेन स्वापत्यमेवं मन्युगर्भैरक्षरैर्निर्भर्त्सयति ।
(सवाष्पमवलोकयति)

रामः – अतिदीर्घः प्रवासोऽयं दारुणश्च । (विदूषकमवलोक्य जनान्तिकम्) कुतूहलेनाविष्टो मातरमनयोर्नामतो वेदितुमिच्छामि । न युक्तं च स्त्रीगतमनुयोक्तुम्, विशेषतस्तपोवने । तत् कोऽत्राभ्युपायः ?

विदूषकः – (जनान्तिकम्) अहं पुनः पृच्छामि । (प्रकाशम्) किं नामधेया युवयोर्जननी ?

लवः – तस्याः द्वे नामनी ।

विदूषकः – कथमिव ?

लवः – तपोवनवासिनो देवीति नाम्नाह्वयन्ति, भगवान् वाल्मीकिर्वधूरिति ।

रामः – अपि च इतस्तावद् वयस्य ! मुहूर्तमात्रम् ।

विदूषकः – (उपसृत्य) आज्ञापयतु भवान् ।

रामः – अपि कुमारयोरनयोरस्माकं च सर्वथा समरूपः कुटुम्बवृत्तान्तः ?

अ. एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$$2 \times \frac{1}{2} = 1$$

(i) अतिदीर्घः कः आसीत् ?

(ii) कुशलवयोः मातरं के 'देवी' इति नाम्ना आह्वयन्ति ?

(iii) भगवान् वाल्मीकिः कुमारयोः जननीं किमुक्त्वा आह्वयन्ति ?

आ. पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$$2 \times 1 = 2$$

(i) रामः विशेषतः तपोवने किं युक्तं न मन्यते ?

(ii) श्रीरामस्य कुमारयोः च कः सर्वथा समरूपः आसीत् ?

(iii) कः कुमारयोः जनन्याः नाम पृच्छति ?

इ. भाषिककार्यम् – (केवलं प्रश्नद्वयम्)

$$2 \times 1 = 2$$

(i) 'माता' इत्यर्थे किं पदम् अत्र प्रयुक्तम् ?

(ii) 'भवान्' इति कर्तृपदस्य किं क्रियापदम् अत्र प्रयुक्तम् ?

(iii) 'मन्युगर्भैः अक्षरैः' अनयोः पदयोः विशेषणपदं किम् ?

15. रेखाङ्कित – पदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

$$4 \times 1 = 4$$

(i) पतङ्गाः अम्बरपथम् आपेदिरे ।

(ii) धेनूनां माता सुरभिः आसीत् ।

(iii) त्वं मानुषात् विभेषि ।

(iv) प्रस्तरतले लतातरुगुल्मा पिष्टाः न भवन्तु ।

(v) मयूरस्य नृत्यं प्रकृतेः आराधना ।

16. मञ्जूषातः समुचितपदानि चित्वा अधोलिखित-श्लोकस्य अन्वयं पूरयित्वा पुनः लिखत ।

4×1=4

दुष्कराण्यपि कर्माणि मतिवैभवशालिनः ।

नीतिं युक्तिं समालम्ब्य लीलयैव प्रकुर्वते ॥

अन्वयः –

मतिवैभवशालिनः (जनाः) (i) _____ युक्तिं (च) (ii) _____ दुष्कराणि
(iii) _____ कर्माणि (iv) _____ एव प्रकुर्वते ।

मञ्जूषा

लीलया, नीतिम्, अपि, समालम्ब्य

अथवा

अधोलिखितश्लोकस्य भावार्थं मञ्जूषातः उचितपदानि चित्वा पूरयत ।

4×1=4

काकः कृष्णः पिकः कृष्णः को भेदः पिककाकयोः ।

वसन्तसमये प्राप्ते काकः काकः पिकः पिकः ॥

भावार्थः –

अस्य भावोऽस्ति यत् (i) _____ वर्णः कृष्णः वर्तते पिकस्य अपि वर्णः
(ii) _____ एव अस्ति । अतः तयोः पिके काके च कः भेदः अस्ति । अर्थात्
वर्णदृष्ट्या तयोः कश्चिद् भेदो न दृश्यते । परन्तु यदा (iii) _____ समयः
आगच्छति तदा तयोः स्वरैः ज्ञायते यत् कः (iv) _____ अस्ति कश्च पिको
वर्तते ।

मञ्जूषा

वसन्तस्य, काकस्य, काकः, कृष्णः

17. अधोलिखितानि वाक्यानि घटनाक्रमानुसारं संयोज्य पुनः लिखत ।

8× $\frac{1}{2}$ =4

(i) कृषकः तं दुर्बलं वृषभं तोदनेन अवर्तत ।

(ii) तस्य समीपे द्वौ बलीवदौ आस्ताम् ।

(iii) एकः कृषकः आसीत् ।

- (iv) भूमौ स्वपुत्रं पतितं दृष्ट्वा माता सुरभिः अश्रूणि अमुञ्चत् ।
- (v) सः जवेन गन्तुम् अशक्तः च आसीत् ।
- (vi) कृषकः तमुत्थापयितुम् बहुवारं यत्नमकरोत् तथापि सः नोत्थितः ।
- (vii) सः वृषभः हलमूढ्वा गन्तुम् अशक्तः क्षेत्रे पपात ।
- (viii) तयोः बलीवर्दयोः एकः शरीरेण दुर्बलः आसीत् ।

18. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुकूलम् उचितार्थं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्) $3 \times 1 = 3$

- (i) कथा चेयं श्लाघ्या सरसिरुहनाभस्य नियतम् ।
 - (a) उन्नता
 - (b) अलौकिका
 - (c) प्रशंसनीया
 - (d) निन्दनीया
- (ii) अहं शीतले जले अविचलः स्थितप्रज्ञः इव तिष्ठामि ।
 - (a) प्रज्ञा
 - (b) योगी
 - (c) भोगी
 - (d) रोगी
- (iii) कस्यापि पुरतः मा ब्रूहि दीनं वचः।
 - (a) अग्रे
 - (b) पृष्ठतः
 - (c) गच्छतः
 - (d) उच्चैः
- (iv) अन्येषां वदने ये तु ते चक्षुनामनी मते ।
 - (a) मस्तके
 - (b) दशने
 - (c) हृदये
 - (d) मुखे

Series **ωZWYX**

Set-4

प्रश्न-पत्र कोड
Q.P. Code

52

रोल नं.

Roll No.

परीक्षार्थी प्रश्न-पत्र कोड को उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर अवश्य लिखें।

Candidates must write the Q.P. Code on the title page of the answer-book.

संस्कृतम् SANSKRIT

अवधि : होरात्रयम्

निर्धारित समय : 3 घण्टे

Time allowed : 3 hours

पूर्णाङ्कः : 80

अधिकतम अंक : 80

Maximum Marks : 80

- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में मुद्रित पृष्ठ 15 हैं।
- प्रश्न-पत्र में दाहिने हाथ की ओर दिए गए प्रश्न-पत्र कोड को परीक्षार्थी उत्तर-पुस्तिका के मुख-पृष्ठ पर लिखें।
- कृपया जाँच कर लें कि इस प्रश्न-पत्र में 18 प्रश्न हैं।
- कृपया प्रश्न का उत्तर लिखना शुरू करने से पहले, उत्तर-पुस्तिका में प्रश्न का क्रमांक अवश्य लिखें।
- इस प्रश्न-पत्र को पढ़ने के लिए 15 मिनट का समय दिया गया है। प्रश्न-पत्र का वितरण पूर्वाह्न में 10.15 बजे किया जाएगा। 10.15 बजे से 10.30 बजे तक छात्र केवल प्रश्न-पत्र को पढ़ेंगे और इस अवधि के दौरान वे उत्तर-पुस्तिका पर कोई उत्तर नहीं लिखेंगे।
- Please check that this question paper contains 15 printed pages.
- Q.P. Code given on the right hand side of the question paper should be written on the title page of the answer-book by the candidate.
- Please check that this question paper contains 18 questions.
- **Please write down the serial number of the question in the answer-book before attempting it.**
- 15 minute time has been allotted to read this question paper. The question paper will be distributed at 10.15 a.m. From 10.15 a.m. to 10.30 a.m., the students will read the question paper only and will not write any answer on the answer-book during this period.

सामान्य निर्देशाः

अस्मिन् प्रश्नपत्रे चत्वारः खण्डाः सन्ति —

खण्डः 'क'	–	अपठित-अवबोधनम्	–	10 अङ्काः
खण्डः 'ख'	–	रचनात्मक-कार्यम्	–	15 अङ्काः
खण्डः 'ग'	–	अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्	–	25 अङ्काः
खण्डः 'घ'	–	पठित-अवबोधनम्	–	30 अङ्काः

अस्मिन् प्रश्नपत्रे 18 प्रश्नाः सन्ति ।

General Instructions :

Read the following instructions carefully and follow :

1. This question paper contains **four** sections – Unseen Passage, Creative Writing Skill, Applied Grammar and Text-books.
2. Section A (Unseen Passage) contains four parts and attempt all parts with choice as given there, based on specific instructions given in the question itself.
3. Section B (Creative Writing Skill) contains three questions. Attempt all three questions based on specific instructions given in the question itself.
4. Section C (Applied Grammar) contains seven questions which choice as given there. Attempt all seven questions based on specific instructions given in the question itself.
5. Section D (Text-Books Based Question) contains seven questions with choice as given there. Attempt all seven questions based on the specific instructions given in the question itself.

खण्डः 'क'

10

अपठित-अवबोधनम्

1. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत ।

10

अस्माकम् देशः प्राचीनकालादेव प्राकृतिक-पर्यावरणस्य पोषकः । वैदिककाले यद्यपि पर्यावरणस्य प्रदूषणस्य समस्या नासीत् तथापि वेदेषु स्थाने-स्थाने ऋषीणां पर्यावरणविषयकं चिन्तनं दृश्यते । अद्य पर्यावरण-प्रदूषणं संसारस्य भीषणतमा समस्या वर्तते, परं जनाः अस्याः गाम्भीर्यं न अनुभवन्ति । पर्यावरणं रक्षणीयं वृक्षाः रोपणीयाः रक्षणीयाः च इति शृण्वन्तः उद्घोषयन्तः अपि वयं प्रतिदिनं तेषां कर्तनं पश्यामः । 'प्लास्टिक' इति रसायनेन निर्मितवस्तूनि पर्यावरणाय हानिकराणि इति जानन्तः अपि जनाः एतेषां प्रयोगं बाहुल्येन कुर्वन्ति । पर्यावरणप्रदूषकं धूमं क्षिपतां वाहनानाम् औद्योगिक-यन्त्रागाराणां सङ्ख्या निरन्तरं वर्धमाना अस्ति । यद्यपि विकासाय नवीनाः आविष्काराः, अपेक्षिताः परं सञ्चाराय विस्तृताः सुरक्षिताः मार्गाः जनानां कृते अपि आवश्यकाः एव । यदि पर्यावरणं प्राणिजीवनाय अनुकूलं न भविष्यति तर्हि पृथिव्यां जीवनमेव असम्भवं भविष्यति तदा भौतिकनिकासेन किम् ! अतः सर्वकारः जनसहयोगेन सर्वथा पर्यावरणरक्षणाय यत्नशीलः भवेदिति ।

- (अ) एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×1=2
- (i) के रोपणीयाः रक्षणीयाः च ?
- (ii) कदा पर्यावरणस्य प्रदूषणस्य समस्या नासीत् ?
- (iii) अस्माकं देशः कस्य पोषकः ?
- (ब) पूर्णवाक्येन लिखत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×2=4
- (i) किं जानन्तः जनाः प्लास्टिक-निर्मितवस्तूनां प्रयोगं बाहुल्येन कुर्वन्ति ?
- (ii) यदि पर्यावरणं प्राणिजीवनाय अनुकूलं न भविष्यति तर्हि किं भविष्यति ?
- (iii) केषां सङ्ख्या निरन्तरं वर्धमाना अस्ति ?
- (स) अस्य अनुच्छेदस्य कृते उपयुक्तं शीर्षकं संस्कृतेन लिखत । 1
- (द) यथानिर्देशम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नत्रयम्) 3×1=3
- (i) ‘जनाः अस्याः गाम्भीर्यं न अनुभवन्ति’ अत्र किं क्रियापदम् ?
- (a) जनाः
- (b) अत्र
- (c) अस्याः
- (d) अनुभवन्ति
- (ii) ‘नवीनाः’ इति विशेषणपदस्य विशेष्यपदं किम् ?
- (a) जनाः
- (b) आविष्काराः
- (c) अपेक्षिताः
- (d) मार्गाः
- (iii) ‘शोषकः’ इति पदस्य किं विलोमपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?
- (a) विषयः
- (b) चिन्तनीयः
- (c) सरलः
- (d) पोषकः
- (iv) ‘वयं प्रतिदिनं तेषां कर्तनं पश्यामः ।’ अस्मिन् वाक्ये ‘पश्यामः’ क्रियायाः कर्तृपदं किं प्रयुक्तम् ?
- (a) वयम्
- (b) तेषाम्
- (c) प्रतिदिनम्
- (d) कर्तनम्

खण्ड: 'ख'
रचनात्मक-कार्यम्

15

2. भवती प्रभा अस्ति । स्वमातरं प्रति स्वस्वास्थ्यविषये लिखितम् इदं पत्रं मञ्जूषायाः सहायतया पुनः सम्पूर्णं लिखतु ।

$$10 \times \frac{1}{2} = 5$$

विद्यालयपरिसरः

(i) _____

समादरणीयाः (ii) _____,

सादरं प्रणामाः ।

अत्र कुशलं तत्रास्तु । सम्प्रति मम (iii) _____ परीक्षा सञ्चरति । अत्र छात्रावासे पठनस्य वातावरणं तु शोभनं वर्तते । अत्र अध्यापकाः अपि च अतीव कर्मठाः सन्ति । अतः पठनस्य कार्यं (iv) _____ एव भवति, परन्तु अध्ययनकारणात् शयनस्य भोजनस्य च (v) _____ एव न प्राप्यते । अतः अद्यत्वे मम (vi) _____ सुष्ठु नास्ति । अहं (vii) _____ पीडिता अस्मि । परं काचिद् अपि (viii) _____ नैव करणीया । आशासे अहं शीघ्रमेव पूर्णतया स्वस्था भविष्यामि । परीक्षायाः अनन्तरं (ix) _____ आगमिष्यामि । तदा वयं मिलित्वा भ्रमणाय वाराणसीनगरं गमिष्यामः । पित्रे (x) _____ ।

भवत्याः पुत्री

प्रभा

मञ्जूषा

वार्षिकी, शिमलातः, ज्वरेण, मातृचरणाः, गृहम्, स्वास्थ्यम्, समुचितम्, नमः, समयः, चिन्ता ।

3. प्रदत्तं चित्रं दृष्ट्वा मञ्जूषायां प्रदत्तशब्दानां सहायतया पञ्च वाक्यानि संस्कृतेन लिखत ।

5×1=5

मञ्जूषा

उद्यानम्, धावतः, जनौ, वातावरणम्, नगरस्य, महिला, वृक्षाः, साधारणम्, विशालभवनानि, बसस्थानम्, स्वच्छम्, प्रतीक्षाम्, तिष्ठन्ति, अवकरपात्रम् ।

अथवा

मञ्जूषाप्रदत्तशब्दानां साहाय्येन निम्नलिखितं विषयम् अधिकृत्य न्यूनातिन्यूनं पञ्चभिः संस्कृतवाक्यैः एकम् अनुच्छेदं लिखत ।

5×1=5

‘वृक्षाः अस्माकं मित्राणि’

मञ्जूषा

वृक्षाः, सत्पुरुषाः, परोपकारम्, छाया, फलानि, पुष्पाणि, जनाः, पवनः, काष्ठम्, शीतलः, स्वास्थ्याय, आवश्यकम्, पथिकः, आनन्दम्, अनुभवन्ति, भूमेः संरक्षणम्, वर्षा, पक्षिभ्यः वासः ।

4. अधोलिखितानि वाक्यानि संस्कृतभाषया अनूद्य लिखत । (केवलं वाक्यपञ्चकम्)

5×1=5

- (i) कल तुम कहाँ गए थे ?
Where did you go yesterday ?
- (ii) घर के बाहर मत खेलो ।
Do not play outside the home.
- (iii) भारत ऋषियों की भूमि है ।
Bharat is the land of saints.
- (iv) हमारा जीवन अनुशासित होना चाहिए ।
Our life should be disciplined.
- (v) मैं अपने जन्मदिन पर देवालय जाऊँगा ।
I will go to the temple on my birthday.
- (vi) हम बाग में खेलते हैं ।
We play in the garden.
- (vii) बालक मित्रों के साथ पढ़ता है ।
The child studies with friends.

खण्ड: 'ग'

25

अनुप्रयुक्त-व्याकरणम्

5. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदेषु सन्धिं सन्धिच्छेदं वा कुरुत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4×1=4

- (i) क्रुद्धः सिंहः इतस्ततः धावति ।
- (ii) प्रकृतिः + एव शरणम् ।
- (iii) उदीरितः + अर्थः पशुनापि गृह्यते ।
- (iv) अचिरादेव चण्डवातेन सह प्रवर्षः समजायत ।
- (v) माम् नय अस्मात् + नगरात् बहुदूरम् ।

6. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां समासं विग्रहं वा प्रदत्तविकल्पेभ्यः चित्वा लिखत ।
(केवलं प्रश्नचतुष्टयम्)

4×1=4

- (i) सः भारवेदनया क्रन्दति स्म ।
(a) भारम् वेदनया
(b) भारस्य वेदनया
(c) भारेण वेदनया
(d) भाराय वेदनया
- (ii) प्रस्तरतले लतातरुगुल्मा मे भवन्तु पिष्टाः ।
(a) लता च तरुः च
(b) लता च तरवः च
(c) लताः च गुल्माः च
(d) लताः च तरवः च गुल्माः च
- (iii) रामस्य समीपम् उपसृत्य प्रणम्य च ।
(a) उपरामम्
(b) उपरामेण
(c) उपरामः
(d) उपरामस्य
- (iv) को भेदः पिकः च काकः च तयोः ।
(a) पिककाकम्
(b) पिककाकयोः
(c) पिककाकस्य
(d) पिककाकाः
- (v) विमूढधीः मधुरं न वदति ।
(a) विमूढा धीः
(b) विमूढः धीः
(c) विमूढाः धियः
(d) विमूढा धीः यस्य सः

7. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रकृति-प्रत्ययौ संयोज्य विभज्य वा उचितम् उत्तरं विकल्पेभ्यः चित्वा लिखत : (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) 4×1=4

- (i) भगवान् वाल्मीकिः वधूः इति ।
- (a) भग + वन्
(b) भग + मतुप्
(c) भग + वतुप्
(d) भग + क्तवतु
- (ii) सर्वेषामेव मत्कृते महत् + त्व विद्यते ।
- (a) महत्ता
(b) महत्त्वम्
(c) महत्त्वः
(d) महात्वम्
- (iii) किं नामधेया युवयोर्यननी ।
- (a) नामधेय + तल्
(b) नामधेय + त्व
(c) नामधेय + कत्वा
(d) नामधेय + टाप्
- (iv) देशस्य सेवा सर्वेषां नीति + ठक् कर्तव्यम् भवेत् ।
- (a) नैतिकम्
(b) नैतिकी
(c) नैतिकः
(d) नैतिक
- (v) नृत्यातिरिक्तं का तव विशेषता ?
- (a) विशेष + टाप्
(b) विशेष + क्त
(c) विशेष + तल्
(d) विशेष + क्तवतु

8. वाच्यानुसारं उचितपदैः रिक्तस्थानानि पूरयित्वा अधोलिखितं संवादं पुनः लिखत : (केवलं प्रश्नत्रयम्) 3×1=3

- (i) मोहनः – रमे ! किं तत्र शालायाम् गायकः गीतानि गायति ।
रमा – आम्, तत्र गायकेन गीतानि _____ ।
- (a) गायति
(b) गायन्ति
(c) गीयन्ते
(d) गीयते
- (ii) मोहनः – किं कापि बाला तत्र नृत्यति ?
रमा – आम्, तत्र तु द्वे बाले _____ ।
- (a) नृत्यति
(b) नृत्यतः
(c) नर्तिष्यतः
(d) नृत्यन्ति
- (iii) मोहनः – किम् इदानीं त्वम् अपि तत्र गच्छसि ?
रमा – आम्, _____ अपि तत्र गम्यते ।
- (a) अहम्
(b) वयम्
(c) मया
(d) त्वया
- (iv) मोहनः – अरे ! गुरुः आयाति । अहं तु _____ प्रणमामि ।
- (a) गुरुम्
(b) गुरुः
(c) गुरवे
(d) गुरोः

9. कालबोधकशब्दैः अधोलिखित-दिनचर्या पूरयत : (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) : 4×1=4

- (i) अहं नित्यं रात्रौ (8:30) भोजनं करोमि ।
- (ii) तदन्तरं (8:45) भ्रमणाय गच्छामि ।
- (iii) तदा (9:30) मनोरञ्जनाय दूरदर्शनं पश्यामि ।
- (iv) दूरदर्शनं दृष्ट्वा (10:00) पठनं करोमि ।
- (v) रात्रौ (11:15) अहं स्वपिमि ।

10. मञ्जूषायां प्रदत्तैः उचितैः अव्ययपदैः अधोलिखितवाक्येषु रिक्तस्थानानि पूरयत : (केवलं त्रयम्) 3×1=3

- (i) ते सभायां _____ मा वदेयुः ।
- (ii) यदि त्वं मां मुक्त्वा यासि _____ वेलाप्यवेला स्यात् ।
- (iii) यूयम् _____ प्रयासं कुरुत ।
- (iv) मार्गेषु _____ अवकरं न क्षिपेयुः ।

मञ्जूषा

तदा, इतस्ततः, वृथा, अपि ।

11. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कित – अशुद्धपदाय उचितपदं चित्वा वाक्यानि पुनः लिखत ।
(केवलं प्रश्नत्रयम्) 3×1=3

- (i) पवनं वेगेन वहति ।
 - (a) पवन
 - (b) पावनम्
 - (c) पवनः
 - (d) पवनेन
- (ii) अहं आम्रं खादति ।
 - (a) खादामि
 - (b) खादतः
 - (c) खादसि
 - (d) खादामः

- (iii) मोहनः गृहं तत्रास्ति ।
 (a) मोहनम्
 (b) मोहनात्
 (c) मोहने
 (d) मोहनस्य
- (iv) भवान् श्वः कुत्र गच्छति ?
 (a) गमिष्यति
 (b) अगच्छत्
 (c) गच्छतु
 (d) आगमिष्यति

खण्डः 'घ'

30

पठित-अवबोधनम्

12. अधोलिखितं गद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत । 5
- कश्चन निर्धनो जनः भूरि परिश्रम्य किञ्चिद् वित्तमुपार्जितवान् । तेन वित्तेन स्वपुत्रम् एकस्मिन् महाविद्यालये प्रवेशं दापयितुं सफलो जातः । तत्तनयः तत्रैव छात्रावासे निवसन् अध्ययने संलग्नः समभूत् । एकदा स पिता तनूजस्य रुग्णतामाकर्ण्य व्याकुलो जातः पुत्रं द्रष्टुं च प्रस्थितः । परमर्थकार्श्येन पीडितः स बसयानं विहाय पदातिरेव प्राचलत् । पदातिक्रमेण संचलन् सायं समयेऽप्यसौ गन्तव्याद् दूरे आसीत् । निशान्धकारे प्रसृते विजने प्रदेशे पदयात्रा न शुभावहा 'इति विचार्य स पार्श्वस्थिते ग्रामे रात्रिनिवासं कर्तुं कञ्चिद् गृहस्थमुपागतः । करुणापरो गृही तस्मै आश्रयं प्रायच्छत् ।

- (i) एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) $2 \times \frac{1}{2} = 1$
 (क) कीदृशः जनः भूरि परिश्रम्य किञ्चिद् वित्तमुपार्जितवान् ?
 (ख) तनयः कुत्र निवसन् अध्ययने संलग्नः समभूत् ?
 (ग) करुणापरो गृही कस्मै आश्रयं प्रायच्छत् ?
- (ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) $2 \times 1 = 2$
 (क) स पिता किमर्थं व्याकुलो जातः ?
 (ख) सः किं विचार्य पार्श्वस्थिते ग्रामे रात्रिनिवासं कर्तुं कञ्चिद् गृहस्थमुपागतः ?
 (ग) अर्जितेन वित्तेन सः जनः किम् अकरोत् ?

(iii) निर्देशानुसारम् उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×1=2

- (क) “परमर्थकार्श्येन पीडितः सः बसयानं विहाय पदातिरेव प्राचलत्” अत्र वाक्ये कर्तृपदं किम् ?
- (ख) ‘करुणापरः’ इति विशेषणपदस्य विशेष्यपदं किम् ?
- (ग) ‘पुत्रस्य’ इति पदस्य किं पर्यायपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

13. अधोलिखितं पद्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत । 5

वायुमण्डलं भृशं दूषितं न हि निर्मलं जलम् ।
कुत्सितवस्तुमिश्रितं भक्ष्यं समलं धरातलम् ॥
करणीयं बहिरन्तर्जगति तु बहु शुद्धीकरणम् । शुचि ...॥

- (i) एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) $2 \times \frac{1}{2} = 1$
- (क) जलं कीदृशं न अस्ति ?
- (ख) समलं किम् अभवत् ?
- (ग) भृशं दूषितं किम् अस्ति ?

- (ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×1=2
- (क) मनुष्यैः किं करणीयम् ?
- (ख) भक्ष्यं कीदृशं जातम् ?
- (ग) शुद्धीकरणं कुत्र करणीयम् ?

- (iii) भाषिककार्यम् – (केवलं प्रश्नद्वयम्) 2×1=2
- (क) ‘बहु’ इति पदस्य पर्यायपदं किमस्ति ?
- (ख) ‘अन्तर्’ इति पदस्य विपर्ययपदं किम् ?
- (ग) ‘जलम्’ इति पदस्य विशेषणपदं किम् ?

14. अधोलिखितं नाट्यांशं पठित्वा प्रदत्तप्रश्नानाम् उत्तराणि संस्कृतेन लिखत । 5

(एतस्मिन्नेव काले व्याघ्रचित्रकौ अपि नदीजलं पातुमागतौ एतं विवादं श्रुणुतः वदतः च)
व्याघ्रचित्रकौ – अरे किं वनराजपदाय सुपात्रं चीयते ? एतदर्थं तु आवामेव योग्यौ ! यस्य कस्यापि चयनं कुर्वन्तु सर्वसम्मतया ।
सिंहः – तूष्णीं भव भोः । युवामपि मत्सदृशौ भक्षकौ न तु रक्षकौ । एते वन्यजीवाः भक्षकं रक्षकपदयोग्यं न मन्यन्ते अतएव विचारविमर्शः प्रचलति ।

बकः – सर्वथा सम्यगुक्तम् सिंहमहोदयेन । वस्तुतः एव सिंहेन बहुकालपर्यन्तं शासनं कृतम् परमधुना तु कोऽपि पक्षी एव राजेति निश्चेतव्यम् अत्र तु संशीतिलेशस्यस्यापि अवकाशः एव नास्ति ।

सर्वे पक्षिणः – आम् आम् – कश्चित् खगः एव वनराजः भविष्यति इति ।

- (i) एकपदेन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) $2 \times \frac{1}{2} = 1$
- (क) कौ नदीजलं पातुमागतौ ?
- (ख) 'तूष्णीं भव' इति कः कथयति ?
- (ग) किमर्थं सुपात्रं चीयते ?
- (ii) पूर्णवाक्येन उत्तरत – (केवलं प्रश्नद्वयम्) $2 \times 1 = 2$
- (क) तत्र किमर्थं विचारविमर्शः प्रचलति ?
- (ख) अधुना किं निश्चेतव्यम् ?
- (ग) सर्वे पक्षिणः किं कथयन्ति ?
- (iii) भाषिककार्यम् – $2 \times 1 = 2$
- (क) 'एतस्मिन्नेव काले व्याघ्रचित्रकौ अपि नदीजलं पातुम् आगतौ' वाक्ये किं कर्तृपदम् प्रयुक्तम् ?
- (ख) 'पक्षिणः' इति विशेष्यपदस्य विशेषणपदं किम् ?
- (ग) 'कलहम्' इति पदस्य किं पर्यायपदं गद्यांशे प्रयुक्तम् ?

15. रेखाङ्कितपदानि आधृत्य प्रश्ननिर्माणं कुरुत । (केवलं प्रश्नचतुष्टयम्) $4 \times 1 = 4$

- (i) आत्मकल्याणम् इच्छन् नरः कदापि परेषाम् अहितं कर्म न कुर्यात् ।
- (ii) अयम् अन्येभ्यो दुर्बलः ।
- (iii) पुरा त्वया मह्यं व्याघ्रत्रयं दत्तम् ।
- (iv) चातकः वने वसति ।
- (v) तपोवनवासिनः जननीं देवीनाम्ना आह्वयन्ति ।

16. मञ्जूषायाः सहायतया अधोलिखितश्लोकस्य अन्वयं पूरयत ।

4×1=4

मृगा मृगैः सङ्गमनुव्रजन्ति,
गावश्च गोभिः तुरगास्तुरङ्गैः ।
मूर्खाश्च मूर्खैः सुधियः सुधीभिः,
समान-शील-व्यसनेषु सख्यम् ॥

अन्वयः –

मृगाः (i) _____ गावश्च गोभिः (ii) _____ तुरङ्गैः, मूर्खाः मूर्खैः, सुधियः
सुधीभिः सङ्गम् (iii) _____ । (iv) _____ समान-शील व्यसनेषु
(भवति) ।

मञ्जूषा

सख्यम्, मृगैः, तुरगाः, सङ्गम् ।

अथवा

अधोलिखितश्लोकस्य भावार्थं मञ्जूषातः उचितपदानि चित्वा पूरयत ।

4×1=4

आचारः प्रथमो धर्मः इत्येतद् विदुषां वचः ।
तस्माद् रक्षेत् सदाचारं प्राणेभ्योऽपि विशेषतः ॥

भावार्थः –

अस्य भावोऽस्ति यत् सदाचारः जनानां (i) _____ धर्मः अस्ति, इति
(ii) _____ कथयन्ति अतएव जनैः (iii) _____ रक्षा प्राणेभ्यः अपि
(iv) _____ करणीया ।

मञ्जूषा

विद्वांसः, विशेषतया, प्रथमः, सदाचारस्य ।

17. अधोलिखितानि वाक्यानि घटनाक्रमानुसारं संयोज्य पुनः लिखत ।

$8 \times \frac{1}{2} = 4$

- (i) व्याघ्रः तां व्याघ्रमारीं मत्वा अधावत् ।
- (ii) तस्य भार्या बुद्धिमती आसीत् ।
- (iii) मार्गे सा एकं व्याघ्रं ददर्श ।

- (iv) बुद्धिमती व्याघ्रजाद् भयात् मुक्ताऽभवत् ।
 (v) तत्र राजसिंहः नाम राजपुत्रः वसति स्म ।
 (vi) अस्ति देउलाख्यो नाम ग्रामः ।
 (vii) सा पुत्रद्वयोपेता पितुर्गृहं प्रति चलिता ।
 (viii) सा वाक्चातुर्येण बुद्धेः च प्रयोगेन व्याघ्रं भयभीतं कृतवती ।

18. अधोलिखितवाक्येषु रेखाङ्कितपदानां प्रसङ्गानुकूलम् उचितार्थं चित्वा लिखत । (केवलं प्रश्नत्रयम्)

3×1=3

- (i) एकः दुर्बलः बलीवर्दः भूमौ पपात ।
 (a) गौः (b) धेनुः
 (c) वृषभः (d) महिषः
- (ii) तदा तत्र सुराधिपः आगच्छत् ।
 (a) नृपः (b) कृषकः
 (c) धेनुः (d) इन्द्रः
- (iii) नराणां प्रथमः शत्रुः आलस्यम् अस्ति ।
 (a) मानवः (b) मित्रम्
 (c) रिपुः (d) सहायकः
- (iv) फलच्छायासमन्वितः वृक्षः सेवितव्यः ।
 (a) तरुः (b) खगः
 (c) छाया (d) मानवः